

«ΕΝΑΣ ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΑΛΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΪΚΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ (24 ΙΟΥΝΙΟΥ 1827)»

Ηλίας Δ. Μογλενίδης*

Υποψήφιος Διδάκτωρ Α.Π.Θ.
Διευθυντής Βιβλιοθήκης και Ιστορικού Αρχείου Ι.Ε.Θ.Π.

Περίληψη:

Η Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου αναζωπύρωσε την εκρηκτική ατμόσφαιρα, που η Ελληνική Επανάσταση του 1821 είχε δημιουργήσει στην Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων, και προσκαίρως κινδύνευσε να σβήσει. Πρόκειται για μια άκρως σημαντική ιστορική Μάχη, δια της οποίας οι Έλληνες εκδήλωσαν την ανδρεία τους και απέκτησαν υπερηφάνεια. Κράτησε αναμμένη τη δάδα της Πίστεως και του Γένους. Η Μεγάλη ιστορική Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου είχε καταστεί ένα ισχυρό Προπύργιο της Ορθοδοξίας. Έτσι, ο Οθωμανός Αιγύπτιος Στρατηγός Ιμπραήμ Πασάς επιθυμούσε να την κατακτήσει., προκειμένου να διαφοροποιήσει τα δεδομένα. Η προσκύνηση του Ηγούμενου και των Μοναχών του Μεγάλου Σπηλαίου θα είχε έντονο αρνητικό αντίκτυπο για την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό. Ο Ιμπραήμ, μόλις έφτασε στην περιοχή των Καλαβρύτων, θέλησε να διαπραγματευθεί την παράδοση του Μοναστηριακού Κέντρου. Απέστειλε τελεσίγραφο, ώστε η παράδοση της Ιεράς Μονής να πραγματοποιηθεί αμαχητί. Σε αντίθετη περίπτωση, θα κατέστρεφε το Μοναστήρι. Διαπιστώνοντας ότι ο Καθηγούμενος και οι Μοναχοί δεν κάμπτονταν από τις υποσχέσεις και τα δελεάσματα, εξαπέλυσε επίθεση κατά του Μοναστηριού.

Article info:

Received: December 13, 2022
Corrected: February 7, 2023
Accepted: April 18, 2023

Λέξεις Κλειδιά:

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ,
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821,
ΓΕΝΟΣ,
ΣΚΛΑΒΙΑ,
ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,
ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ,
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ,
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΤΟΡΟΛΟΣ,
ΜΟΝΑΧΟΙ,
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ,
ΙΜΠΡΑΗΜ ΠΑΣΑΣ.

Τότε, οι Έλληνες με την βοήθεια του Στρατηγού Θεόδωρου Κολοκοτρώνη είχαν οχυρωθεί, λαμβάνοντας τις κατάλληλες στρατιωτικές θέσεις. Η Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου ξεκίνησε στη σημαντική και στρατηγική, συνάμα, θέση «Ψηλός Σταυρός». Ο Οθωμανικός στρατός προσπάθησε να περικυκλώσει και να αφανίσει τους Έλληνες, εμποδίζοντας την ενίσχυσή τους από τις συμμαχικές δυνάμεις. Εκεί, όμως, όπου ο απελευθερωτικός αγώνας έδειχνε να φθάνει στο τέλος του, συνέβη κάτι το αξιοθαύμαστο. Άνοιξε η πύλη της Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου, για να εξέλθουν ο Προηγούμενος

Γεράσιμος Τορολός μαζί με 100 καλόγερους. Τότε, στην θέση «Παλιάμπελο» ξεκίνησε ένας πολύνεκρος καλογεरिकός πόλεμος, ο οποίος διήρκησε 13 ώρες. Παρόλο που οι δυνάμεις των Οθωμανών υπερείχαν, οι μοναχοί από κοινού με τους αγωνιστές παρέδωσαν μαθήματα ανδρείας, αφήνοντας στο μέτωπο 650 Οθωμανούς νεκρούς. Έτσι, ανάγκασαν την άτακτη υποχώρηση των Οθωμανικών στρατευμάτων του Ιμπραήμ Πασά.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα μελέτη πραγματοποιούμε μια επιστημονική ανάλυση, ώστε να αναδείξουμε την Εκκλησιαστική και την Εθνική Ιστορία της πολυμέτωπης Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου. Κατόπιν, επιχειρούμε να καταδείξουμε τα σημαντικά εκείνα στοιχεία, τα οποία οδήγησαν στην νικηφόρα έκβαση της Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου. Στη συνέχεια, η μελέτη μας, μέσα από την στρατιωτική, την ιστορική, την θρησκευτική και την εκκλησιαστική προσέγγιση της επίπονης Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου επιθυμεί να καταστήσει σαφές την θρησκευτική αφορμή της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Έπειτα, προσεγγίζουμε την περιβόητη Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου, καταδεικνύοντας την γεωεκκλησιαστική, την γεωπολιτική και την γεωστρατιγική σημασία της. Εν κατακλείδι, παραθέτουμε την αντίστοιχη αλληλογραφία μεταξύ του Ηγουμένου της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου Δαμασκηνού και του Ιμπραήμ Πασά. Περαιτώντας το λόγο, να αναφέρουμε, πως η μεθολογική προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη είναι η όσο το δυνατόν, με επιστημονικό τρόπο, καλύτερη προσέγγιση της Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου. Τέλος, στο κείμενο αποτυπώνεται και η σχετική ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ελληνικό Γένος κατόρθωσε να επιζήσει και να αναδιοργανωθεί σε τρεις κυρίως δυνάμεις. Αυτές, ήσαν, η πίστη, η αγωνιστικότητα και η πνευματική και η οικονομική δραστηριότητά της.¹ Και τα ανωτέρω ξεκίνησαν να πραγματοποιούνται ήδη από την επαύριον της αποφράδας ημέρας της πτώσεως της Βασιλεύουσας, Τρίτη 29 Μαΐου 1453.² Τότε, μία φωνή ακούσθηκε απ' άκρου εις άκρον: «έάλω ή Πόλις».³ Έτσι, ο Ελληνισμός συσπειρώθηκε πέριξ της Ορθόδοξης Εκκλησίας.⁴ Να σημειώσουμε πως η σκλαβιά, όμως, είχε καί ορισμένα θετικά αποτελέσματα, στην αρνητικότητά της. Ανάγκασε τό Έθνος να αναζητήσει την ενότητα και την ομοψυχία του. Ο λαός, από την αρχή της πικράς δουλείας, συσπειρώθηκε στην προστασία και την φροντίδα της Εκκλησίας. Έτσι, η Εκκλησία κατέστη εκ νέου ως Ορθοδοξία, η πεμπτουσία της εθνικής ενότητας, και το αδιάρρηκτο θεμέλιο της ύπαρξης του Έθνους. Ενώπιον του μεγάλου κινδύνου ανεπτύχθη η ενότητα της πίστεως και του φρονήματος. Η Εκκλησία λειτούργησε, ως μητρική αγκαλιά. Έγινε εκ νέου η τρυφερή Μάνα. Εκεί, εύρισκαν οι υπόδουλοι Έλληνες υποστήριξη, προστασία και ταυτότητα.

1 Οικονόμου 2018, 11-253.

2 Γριτσόπουλος 1995, 4-8. Μέρτζος 2003, 6-8. Σμυρνιωτάκης-Ροδανάκης 2004, 113-114. Καϊμάκης 2016, 48-50. Γκιουλέκας 2020, 10-11.

3 Χρήστου 2019, 5-16.

4 Γριτσόπουλος 1971, 3-34.

Οι Μοναχοί μεταμορφώθηκαν σε πνευματικούς «μπουρλοτιέριδες». Έτσι, ο πάντιμος συναγερμός του θρησκευτικού, εθνικού και ιστορικού έτους 1821⁵ ηλέκτρισε την ελληνική καρδιά. Οι κληρικοί και οι λαϊκοί υπήρξαν οι πρώτοι αντιστασιακοί του απελευθερωτικού αγώνα. Ράσο και φουστανέλα ταυτίστηκαν. Κλήρος και λαός ενωμένοι βάδισαν αδιάσπαστα, για να δημιουργήσουν την ελεύθερη Ελλάδα. Το ιερό ράσο απλώθηκε, ως οι πτέρυγες του δικέφαλου αετού, και τροφοδότησε τον μαρτυρικό λαό. Τελικά, το ράσο και η φουστανέλα κατασκεύασαν την Ελληνική σημαία.

Η πολύτιμη βοήθεια του Μοναχισμού στην Εθνεγερσία του 1821

Ο Μοναχισμός αποτέλεσε την ηρωική λεγεώνα των αυτοθυσιασθέντων χάριν του θρησκευτικού και του εθνικού καθήκοντος της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.⁶ Ο στρατηγός Ιωάννης Μακρυγιάννης ανέφερε, ότι οι μοναχοί «με το ντουφέκι και το γιαταγάνι πολεμούσαν σα λιοντάρια». Να υπομνηματίσουμε, ότι «Πάμπολλοι δέ Άνδριοι μοναχοί (καί γενικώτερον οι πλείστοι τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν) μετέσχον ἡρωικῶς τοῦ ὑπέρ Ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἔθνους ἀγῶνος, διπλώσαντες τό ράσον καί ζωσθέντες τήν σπάθην, ἀφήσαντες τήν λόγχην τῆς προσκομιδῆς καί δράξαντες τήν λόγχην τήν πολεμικήν, στρατιῶται τοῦ Σωτῆρος, γενόμενοι, σωτῆρες στρατιῶται τῆς Πατρίδος».⁷

Το πιο αγιασμένο, το πιο πολύτιμο, το πιο σημαντικό και το πιο ανεκτίμητο πνευματικό οπλικό σύστημα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821,⁸ υπήρξαν οι Μοναχοί. Άλλωστε, το μαύρο ράσο συνέχισε, κατά την αέναη πορεία του Χριστιανισμού και του Ελληνισμού, την ένδοξη ιστορία του. Το ευλογημένο ράσο, μέσω των καθημερινών θυσιών, απέδειξε, περίτρανα, ότι βρίσκονταν, πάντοτε, μάχιμο στο πλευρό του στρατευόμενου ελληνικού Γένους. Στα πέτρινα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης του 1821,⁹ κάτω από το τιμημένο ράσο κρύφτηκε η καρδιά της Χριστιανοσύνης του Γένους των Ελλήνων. Χωρίς το ιερό ράσο θα ήταν αδύνατο να ανατείλει η χαρά της απελευθέρωσης των Ελλήνων. Τελικά, το ιερό ράσο αποτέλεσε τον εγγυητή της ενότητας και της ομοψυχίας της Ελληνικής Επανάστασης του 1821¹⁰ και τον όρθρο της Λευτεριάς.

Υπήρχαν, ωστόσο, περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μοναχοί ανέβαιναν στους βράχους με σκοπό να δώσουν την ευλογία τους στα πυρπολικά ή στα καράβια. Ένα ανάλογο όμορφο και συγκινητικό, συνάμα, περιστατικό μας χαρίζει ο Βρετανός Φιλλέλληνας James Emerson. Αναφέρεται, ότι στο ακρωτήριο του Κάβο-Μαλιά βρίσκονταν ένα μικρό και άσημο κελί. Εκεί ασκήτευε ένας γέροντας μοναχός. Ο ασκητής ανέβηκε στην κορυφή του ακροτηρίου και άναψε φωτιά. Έπειτα, στάθηκε, με το ραβδί του και ευλόγησε, με τον τίμιο σταυρό, τον ελληνικό στόλο που περνούσε εκείνη την ώρα απότο συγκεκριμένο σημείο.¹¹

5 Καντιώτης 1970, 81-97.

6 Χρυσανθάκης 2011, 45-54.

7 Βοβολίνης 2002, 171. Παρασκευαΐδης 1971 a, 25.

8 Χολέβας 2019, 10-11. Γεωργαλής 2019, 14-15.

9 Μιχαηλίδης 2010, 9-129. Καρύμπαλη-Τσίπτσιου 2021, 209-217.

10 Καραθανάσης 2022, 11-400. Πάλλης 1971, 110-117.

11 Βαρβαρήγος 2011, 62. Emerson, Pecchio, Humphreys 1826, 212-213.

Να σημειώσουμε, επίσης, πως στο Άγιον Όρος καταπατήθηκε ακόμα και το άβατο, ώστε να εξασφαλίσουν σωτηρία τα χιλιάδες γυναικόπαιδα. Τελικά, τα μοναστήρια στήριξαν την πίστη, στερέωσαν το ατσάλινο θρησκευτικό και εθνικό φρόνημα, διέσωσαν το ελληνικό στοιχείο και υπεράσπισαν και διετήρησαν τα θρησκευτικά και τα εθνικά ιδεώδη της ελευθερίας.

Η ποικιλότητα συμμετοχής των Μοναστηριών στην Ελληνική Επανάσταση του 1821

Ιδιαίτερως, δε, τα Ιερά Μοναστήρια αποτέλεσαν τις Σχολές «πολέμου» της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Λειτουργήσαν, ως ιερά κέντρα της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού. Τα ιερά Μοναστήρια υπήρξαν οι επαναστατημένες φωλιές της Εθνεγερσίας του 1821. Να σημειώσουμε, πως «Η ιστορία τής νεωτέρας Ελλάδος αρχίζει, ως γνωστόν, μέ τήν Έπανάστασιν τοῦ 1821 καί μέ τήν ἀπελευθέρωσιν τής πατρίδος μας ἀπό τόν ἐπαίσχυντον τουρκικόν ζυγόν. Ἡ Έπανάστασις αὐτή, γέννημα τοῦ ἀσίγαστου πόθου τῶν πανελλήνων διά τήν ἐλευθερίαν, ἐκυοφορήθη καί ἐξεδηλώθη στίς μονές, πού ἐπλήρωσαν βαρύτατον φόρον αἵματος καί θυσίας εἰς τόν τιτάνιον ἀπευλευθερωτικόν ἀγῶνα τοῦ Γένους. Τά μοναστήρια μας διαδραμάτισαν ρόλον ἀποφασιστικόν καί σπουδαιότατον εἰς τήν μεγάλην ὑπόθεσιν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, θυσιάζοντας ἔμψυχο καί ἄψυχο πλοῦτο χάριν τοῦ Ἔθνους. Ἔμειναν πλησίον εἰς τόν λαόν ὅλες ἐκεῖνες τίς δύσκολες ὥρες, καί ἔγιναν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἡ καταφυγή καί ἡ σκέπη. Καί ως προς αὐτή τή στόχευση δέν εφείδοντο ουδεμίας θυσίας. Ὅλα τά προσέφεραν εἰς τόν βωμόν τοῦ ἐθνικοῦ χρέους».¹²

Κατά τα επαναστατικά χρόνια, ιδρύθηκαν και λειτουργήσαν τα λεγόμενα μοναστικά σχολεία στα Ιερά Προπύργια της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού. Αποτέλεσαν τα ιερά κέντρα εκπαίδευσης των Ορθοδόξων Ελλήνων Αγωνιστών του 1821.¹³ Εκεί, ἐπλάθαν και σφυρηλατούσαν, στις ψυχές των θερμουργών, την Ανάσταση του Γένους.¹⁴ Επιπλέον, συνέβαλαν, μέσω της διδασκαλίας των ιερών εκκλησιαστικών βιβλίων και των αφυπνιστικών κηρυγμάτων, τόσο στη διάσωση της γλώσσας, όσο και της εθνικής συνείδησης. Να προσθέσουμε, πως η Εθναρχούσα, Μητέρα και Τροφός του Γένους, Ορθόδοξη Εκκλησία κατέστησε κυρίαρχο μέλημά της την πνευματική ανάπτυξη, μέσω της στοιχειώδους εθνικής παιδείας των ελληνοπαίδων. Να αναφέρουμε ότι οι νάρθηκες των Μοναστηριών και τα κελιά των μοναχών μετασχηματίστηκαν σε απόρθητα κάστρα και κέντρα της παιδείας, των γραμμάτων και των τεχνών της Ελληνικής Φυλής, διατηρώντας και καλλιεργώντας, μέσω του πολυτρόπως ηρωϊκού θεσμού των κρυφών σχολείων,¹⁵ τον πλούσιο και σημαντικό ελληνοορθόδοξο πολιτισμό μας.

Στην ουσία, τα Μοναστήρια έγιναν οι εστίες της Ελληνορθόδοξης αγωγής. Οι ιερείς και οι μοναχοί υπήρξαν οι προστάτες και οι φωτοδότες του Γένους. Να υπομνηματίσουμε με την κάτωθι επισήμανση: «Ο Παπάς κάτω από τη ράκη τοῦ ράσου του, κρατάει τό ψαλτήρι καί πηγαίνει νά μάθει τά παιδιά πού περιμένουν γραφή καί ἀνάγνωση. Ὅμιλεί ἀκόμη στά παιδιά καί γιά τούς μεγάλους ἀνθρώπους πού δόξασαν ἄλλοτε τόν τόπο.

¹² Παρασκευαΐδης 1971 b, 7-8.

¹³ Μέρτζος 2010, 5-37.

¹⁴ Καργάκος 2021, 19-597.

¹⁵ Για το Κρυφό Σχολείο, βλέπε: Γριτσόπουλος 1995, 20-21. Νικήτας 2003, 39-49. Τσάγκας 2001, 36-46. Μερινέλλης 2010, 75-85. Τσατσιάδης 2015, 17-21.

Διδάσκει τήν λίγη ιστορία πού γνωρίζει κι' αυτός. Τό κρυφό Σχολείο τό γέννησε, τό έθρεψε και τό συντήρησε ή Έκκλησία μας στους αιώνες φρίκης όταν: «όλα τά σκίαζε ή φοβέρα και τά πλάκωνε ή σκλαβιά... Τό μοναστήρι έγινε ο τόπος πού φυλάγονταν οι παρακαταθήκες του Έθνους μας. Ο καλόγερος ήταν ο πνευματικός και ο διδάσκαλος μαζί».¹⁶

Επιπλέον, οι Ιερές Μονές, ως ιερές εστίες και ορμητήρια προστασίας των αδικουμένων και καταφυγής των διωκομένων, έγιναν τα πανεθνικά και τα επαναστατικά κέντρα δράσης και επισιτιστικής φροντίδας των γυναικόπαιδων. Να αναφέρουμε, πως οι μοναχοί σε πολλές περιπτώσεις είχαν επωμισθεί και την διακονία του αυτόκλητου ιατρού και του εθελοντή νοσοκόμου, παρέχοντας ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τόσο στους πρόσφυγες, όσο και στους τραυματίες του πολέμου.

Η «κένωση» των Ιερών Μοναστηριών στον ένοπλο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα

Τα ιερά μοναστήρια υπήρξαν τα πνευματικά καταφύγια των αγωνιστών και των αμάχων προσφύγων. Ένα ήταν το σύνθημα: «Όπου μονή, εκεί ούτε τούρκικη καλύβα. Όπου μοναχοί, εκεί ούτε ίχνος μουσουλμάνων». Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης¹⁷ αναγράφει περί των μοναστηριών τα κατωτέρω χαρακτηριστικά: «Τ' άγια τά μοναστήρια, όπου τρώγαν ψωμί οι δυστυχημένοι [...] από τους κόπους των Πατέρων, των Καλογήρων. Δέν ήταν καπουτσίνοι δυτικοί, ήταν υπηρέτες των Μοναστηριών της Όρθοδοξίας. Δέν ήταν τεμπέληδες· δούλευαν και προσκυνοούσαν (= λάτρευαν). Και εις τον άγώνα της πατρίδος σ' αυτά τά μοναστήρια γινόταν τά μυστικοσυμβούλια, συναζόταν τά όλίγα αναγκαία του πολέμου, και εις τον πόλεμο θυσίαζαν και σκοτωνόταν αυτεΐνοι, οι πειρέτες των μοναστηριών και των εκκλησιών».¹⁸

Να επισημάνουμε, τέλος, πως «Μέ νόμον της 5 Άπριλίου 1822 «περί συνάξεως των χρυσών και άργυρών σκευών των Μοναστηριών και Έκκλησιών», οι μονές έδωσαν «λυχνίας άργυράς και κηροπήγια και ει τί των έκτός της θείας τραπέζης καθιερωμένων χρυσών και άργυρών σκευών, έπαρκοΰσαι προς διατροφήν των άγωνιζομένων πενήτων και κουφίζουσαι, τό δυνατόν, τάς φοβεράς ανάγκας του πολέμου»... Άλλά και χρήματα προσέφεραν τότε τά μοναστήρια υπέρ συνεχίσεως του άγώνος, πρό πάντων όμως προσέφεραν τήν άνεκτίμητον συνεισφοράν εις τό πάνθεον των ήρώων και των μαρτύρων της πίστεως. Εΐχαν καταλάβει θέσιν ήγέτου όλα αυτά τά χρόνια του πολέμου, ειχαν φιλοξενήσει τά στρατηγεΐα των άγωνιστών, ειχαν περιποιηθῆ τίς πληγές των άρματωλών, ειχαν σκεπάσει τίς άνάγκες του Γένους, μέ ένα λόγον ειχαν παρασταθῆ, μέ μητρικήν τρυφερότητα και στοργήν, εις τήν μεγάλην υπόθεσιν της παλιγγενεΐας».¹⁹

16 Νούσκας 1987, 34.

17 Για το Στρατηγό Ιωάννη Μακρυγιάννη, βλέπε: Πεντζοπούλου-Βαλαλά 1987, 5-28. Μακρυγιάννη 1979, 1-607.

18 Μακρυγιάννης 1983, 163-164. Κλάγκος 2010, 15.

19 Παρασκευαΐδης 1971 b, 8.

Η πολύτιμη προσφορά της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου στην Ελληνική Εθνεγερσία του 1821

Τα ιερά μοναστήρια υπήρξαν οι κατεξοχήν πνευματικοί χώροι, από τους οποίους προήλθαν οι φωτεινοί Ηγέτες και οι φλογεροί επαναστάτες. Τέτοιας πνευματικής και εθνικής τάξης υπήρξαν οι μοναχοί της σεβασμίας Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου, οι οποίοι θυσιάσθηκαν στον υπέρτατο εθνικοθρησκευτικό αγώνα, διότι γνώριζαν ότι στον Ελληνισμό η θυσία και η ελευθερία αλληλοπεριχωρούνται.

Να σημειώσουμε, πως «ο ήγούμενος τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου Ἱερόθεος Πετρόπουλος²⁰ ἐκ Ζατούνης καί ἅπαντες οἱ μοναχοί»,²¹ περί τους 90, ἦσαν μέλη της Φιλικῆς Εταιρείας.²² Να προσθέσουμε, πως «ο μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως ἢ Ἀρκαδιουπόλεως,²³ (Κυπαρισσίας) Γερμανός, ο οποίος υπήρξε και δόκιμος μοναχός της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου, μῆθηκε στη Φιλική Εταιρεία κατά το ἔτος 1819.²⁴ Στη συνέχεια, ο μοναχός της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου, πρωτεξάδελφος και Πρωτοσύγκελλος του Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως ἢ Ἀρκαδιουπόλεως Γερμανού, αρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος (Φραντζής) μῆθηκε στη Φιλική Εταιρεία κατά το ἔτος 1810, ἀπό τον Γ. Πογονόπουλο.²⁵ Ἐπειτα, ο μοναχός Γρηγόριος, ἀπό το χωριό Κλαπατσούνα (Πλατανιώτισσα) Καλαβρύτων, σκευοφύλαξ της Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου, μῆθηκε στη Φιλική Εταιρεία στις 8.6.1819 ἀπό τον Νικηφόρο Παμπούκη».²⁶

Κατόπιν, οι Μεγαλοσπηλαιῶτες ἀδελφοί Νεόφυτος και Παφνούτιος (Ρούβαλης), μῆθηκαν, ο πρώτος στη Φιλική Εταιρεία ἀπό τον σπουδαῖο ιστορικό της Ελληνικῆς Επανάστασης του 1821 αρχιμανδρίτη Ἀμβρόσιο (Φραντζή) στα 1814 και ο δεύτερος στη Ρωσία, ὅπου υπηρέτησε ως εφημέριος.²⁷ Ἐν κατακλείδι, ο Επίσκοπος Δαμαλῶν Ἰωνάς (Κωνσταντινίδης) υπήρξε ἀπό τα επιφανή μέλη της Φιλικῆς Εταιρείας. Μῆθηκε κατά το ἔτος 1819, ἀπό τον προεστό της Κορίνθου Θεοχάρη Ρέντη».²⁸ Τέλος, να αναφέρουμε τον Καθηγούμενο της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου Παρθένιο (Μπαλανό).²⁹

Ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος),³⁰ στα απομνημονεύματά του, αναγράφει για τους μοναχούς του Μεγάλου Σπηλαίου, τα παρακάτω: «ἐγνώριζον τά τῆς Ἐταιρείας καί τούς Ἐταιριστάς καί διὰ τούτο ἐνήργουν ὡς ἀπόστολοι. Οἱ δέ κληρικοί εἶχον περισσότερον χρέος διότι ἦσαν ἐλεύθεροι πολλῶν τοῦ βίου περιστάσεων παρά οἱ λαϊκοί. Ὅλοι δέ οὗτοι ἐταξείδευον, καί οἱ μείναντες ὀπίσω εἰς τήν Μονήν ἦσαν ἱκανοί μόνοι νά ἐπαναστατήσουν ἕνα κόσμον ὀλόκληρον, ὡς ἐπραξαν εἰς τήν Πελοπόννησον, ὅπου

20 Κλάγκος 2010, 23.

21 Βοβολίνης 2002, 171.

22 Βοβολίνης 2002, 171. «Η Φιλική Εταιρεία και οι Καλαβρυτινοί Φιλικοί», 1971, 114. Σιμόπουλος 1971, 362. Παπαδόπουλος 1972, 37-39. Βακαλόπουλος 2007, 63. Δημητριάδου 2020, 193. Δημητριάδου 2021, 50.

23 Δήμος Καλαβρύτων 2021, 41.

24 Ατέσης 1971, 4-6. Ζαφειρόπουλος 2021, 35. Στασινόπουλος 1979 α, 338-339. Κλάγκος 2010, 14. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 41. Καπετανόπουλος 2000, 67. Χατζηφραϊμίδης 1995, 48.

25 Ζαφειρόπουλος 2021, 64. Κλάγκος 2010, 23. Ζαφειρόπουλος 2021, 35. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 41. Καπετανόπουλος 2000, 67.

26 Δήμος Καλαβρύτων 2021, 41. Καπετανόπουλος 2000, 68.

27 Χρυσανθακόπουλος ἢ Φωτάκος 2003, 304.

28 Λιάντας-Ζαφειρόπουλος-Καπρούλιας 2021, 48. Δημητριάδου 2020, 195-196. Δημητριάδου 2021, 50.

29 Δήμος Καλαβρύτων 2021, 41. Καπετανόπουλος 2000, 68.

30 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 201.

παντοῦ ἔτρεξαν καί διέδωσαν τό σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως, τά πάντα προητοίμασαν καί ἐξ ἰδίων των εἶχον μεγάλας ἐτοιμάσιαις, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπολέμησαν δέ καί αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πρῶτον μὲν μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὴν Ἀκράταν τά λείψανα τοῦ Δράμαλη, ὄντες περὶ τοὺς 70 καί ἔχοντες ἀρχηγόν τόν προηγούμενον τότε τῆς Μονῆς Δαμασκηνόν ἀπὸ τό Διακοπτὸν καταγόμενον, ἔπειτα δέ εἰς τοῦ Ἀλῆ Τσελεπῆ ὄπου εἶναι τό Μετόχι των, καί εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Μονὴν των ἐπὶ τοῦ Ἰβραήμ, ὡς ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι λεπτομερῶς διηγοῦμαι».³¹

Να υπομνηματίσουμε, ὅτι «Το Μέγα Σπήλαιο συνετέλεσε και με έναν ἄλλο τρόπο στην προετοιμασία του Αγώνα. Συγκεκριμένα, τα δύο μετόχια του στην Κωνσταντινούπολη, δηλαδή, το Βλαχ-Σεράι και η Μονή του Αγίου Γεωργίου Καρύπη στα Πριγκιπονήσια, αποτέλεσαν τόπους συγκεντρώσεως των Φιλικῶν, ὅταν ἀκόμη καταστρωνόταν το σχέδιο της ἐνοπλης ἐξέγερσης. Το 1818 ἓνας ἀπὸ τους τρεις πρωτεργάτες της οργάνωσης, ο Νικόλαος Σκουφάς, ἐρχόμενος στην Πόλη ἐπέλεξε το μεγαλοσπηλαιώτικο μετόχι του Αγ. Γεωργίου για να καταλύσουν οἱ Φιλικοί. Η σημαντικότερη μαρτυρία, προέρχεται ἀπὸ τον Νικόλαο, γιο του Φιλικοῦ Μάρκου Δραγούμη, ο οποίος θυμόταν τις συγκεντρώσεις των «μεγάλων εταιριστῶν» Παλαιῶν Πατρῶν, Ασημάκη Ζαΐμη, Ανδρέα Λόντου, Παπαλέξη, Ανδρέα Καλαμογδάρτη, Παπαφλέσσα κ.α. στη Μονή του Αγ. Γεωργίου. Το μετόχι του Βλαχ-Σεραγιού, ἐξάλλου, ἦταν τόπος συγκέντρωσης διαφόρων κληρικῶν που ἐργάζονταν για την υποκίνηση της Φιλικῆς».³²

Σύμφωνα με την μαρτυρία του ἀρχιστρατήγου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, η οποία μας γίνεται ευρέως γνωστὴ μέσα ἀπὸ τα ἀπομνημονεύματά του, η κατάσταση στην Πελοπόννησο, μετὰ τον ἐρχομὸ του Ἰμπραήμ, υπῆρξε θλιβερή. Ο Γενναῖος ἥρωας του 1821, ἀναγράφει τα ἐξῆς χαρακτηριστικά: «... οἱ κάτοικοι της ἐπαρχίας εἶχαν ἀναχωρήσει ὅλοι σχεδόν δια τα ὄρη της Μάνης με τας φαμίλιας τους και τα ποιμνιά τους, ἐκτὸς τινῶν ὄπου ἦτο εἰς τα σπήλαια και οχυρά μοναστήρια ἀπὸ την φρίκην και τον τρόπον του ἐρχομοῦ του Ἰμπραχὴμ πασά...».³³ Η θεοτοκοσκεπάστη Ἱερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου, για τις ἀνάγκες του ἀπελευθερωτικοῦ αγώνα, προσέφερε μεγάλη υλικὴ βοήθεια. Μέσα ἀπὸ ορισμένα ἐγγράφα των πρώτων ἐπαναστατικῶν χρόνων προκύπτει η οικονομικὴ συμμετοχὴ και ἐνίσχυση, συνάμα, του εἰρημένου Μοναστικοῦ Κέντρου στον ἐθνικοαπελευθερωτικὸ αγώνα του 1821.³⁴ Εκεί, ἀποτυπώνεται η οικονομικὴ ἐκκρεμότητα της ἱεράς Μονῆς προς δύο ἰδιώτες. Για τις τρέχουσες ἀνάγκες της Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ο ἱερομόναχος Γερμανὸς Μεγαλοσπηλαιώτης εἶχε δανειστεί ἓνα σεβαστὸ χρηματικὸ ποσό.³⁵

Να ἀναφέρουμε, ὅτι «Η μονὴ προσέφερε μεγάλη υλικὴ βοήθεια για τις ἀνάγκες του Αγώνα, σε σημεῖο, σύμφωνα με μαρτυρία του Οικονόμου να ἐκποιήσει και αὐτὰ τα ἀργυρὰ ἱερά της σκευή».³⁶ Ἐτσι, καντήλια, αφιερώματα και ἐκκλησιαστικὰ σκευὴ δόθηκαν για την πληρωμὴ του ἐλληνικοῦ στόλου.³⁷ Κατόπιν, «Οἱ Φιλικοί εἰς Βοστίτσαν δέν παραμέλησαν

31 Χρυσανθακόπουλος ἢ Φωτάκος 2003, 302. Δημητριάδου 2020, 194. Δημητριάδου 2021, 50.

32 Μαμώνη 1986, 258. Δραγούμης 1862-1863, 386. Δημητριάδου 2020, 196. Δημητριάδου 2021, 50-51.

33 Κολοκοτρώνης 1955, 149. Δημητριάδου 2020, 194. Δημητριάδου 2021, 50.

34 Δημητριάδου 2020, 54-55. Δημητριάδου 2020, 197. Δημητριάδου 2021, 51.

35 Παπαδόπουλος 1956, 1 και 3. Δημητριάδου 2020, 196. Δημητριάδου 2021, 51.

36 Οικονόμου 1985, 86. Υφαντῆς 2002, 94. Δημητριάδου 2020, 196. Δημητριάδου 2021, 51.

37 Οικονόμου 1985, 86.

παντάπασι νά ἐτοιμασθῶσι διά τήν Ἐπανάστασιν... ἔπεμψαν ἱκανούς μοναχοὺς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου νά συλλέξωσι χρήματα πρὸς ἀγοράν ὀπλων καί πυρίτιδος». ³⁸ Στον Μεγαλοσπηλαιῶτη Ιερόθεο, ὁ ὁποῖος υπῆρξε Φιλικὸς Κληρικὸς, σύμφωνα με τον Χρήστο Στασιμόπουλο και το Επετειακὸ Λεύκωμα του Δήμου Καλαβρύτων, «μετά τη συνελυση τῆς Βοστίτσας» ³⁹ τοῦ ἀναθέσανε οἱ συγκεντρωμένοι ἐκεῖ προύχοντες καί δεσποτάδες νά κἀνη τίς εἰσπράξεις τῶν εἰσφορῶν ἀπ' ὅλη τήν Πελοπόννησο, γιά τήν προετοιμασία καί τίς δαπάνες τοῦ Ἀγῶνα». ⁴⁰

Ὁ χαλκὸς των μοναστηριῶν, ἀλλὰ ἀκόμη και τα πόμολα των θυρῶν, ἀφοῦ ἔλιωναν, μετατρέπονταν σε πυρομαχικά. ⁴¹ Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν «και βιβλία (αυτά που υπῆρχαν διπλά) προκειμένου το χαρτί να χρησιμοποιηθεῖ για την κατασκευή των φυσεκιῶν». ⁴² Να ἀναφέρουμε, πως «Ἡ Μονή ἦταν προετοιμασμένη και δεν εἶναι ευρέως γνωστὸ, ὅτι διατηροῦσε πυριτιδαποθήκη, ὡστε ὄχι μόνο να ἔχει υλικὸ για τον Ἀγῶνα, ἀλλὰ και ὅταν θα ἦταν ἐπιβεβλημένο, να γινόταν ὀλοκαύτωμα». ⁴³ Να σημειώσουμε, ὅτι «χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιγραφή του ἀγγλου Ντόντγουέλ που ἐπισκέφθηκε το Μέγα Σπήλαιο στις ἀρχές του 19^{ου} αἰ. Πριν ἀπὸ το ξέσπασμα της Ἐπανάστασης. Ὅταν φθάσαμε στο Μοναστήρι στα Καλάβρυτα ἡ εἴσοδος ἦταν κλειστὴ και ἀπαγορευμένη, ὅταν εἶπαμε ὅτι εἴμαστε Φράγκοι μας εἶπαν να σταθούμε στο φως της σελήνης για να μας δουν. Ἄνοιξαν και μας ἀφήσαν και μπήκαμε. Μπαίνοντας περάσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μια διπλὴ σειρὰ μοναχῶν που ὅπως κατάλαβα εἶχαν κάτω ἀπὸ τα ράσα τους κρυμμένα ὄπλα». ⁴⁴

Κατὰ τὴν περίοδο της Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ἡ ξακουστὴ Ἱερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου εἶχε γίνεῖ πραγματικὸ καταφύγιο του ευλογημένου λαοῦ. Λόγω της οχύρωσης του και της μαχητικότητας των μοναχῶν κατέστη καταφύγιο των διωκόμενων χωρικῶν. ⁴⁵ Μια ἀγνωστὴ πτυχὴ της ἀνυπολόγιστης προσφοράς της Μονῆς ἀποτυπώνεται παρακάτω: «ἡ Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου ἦταν το ἄσυλο των πτωχῶν και ἀναξιοπαθόντων, ταυτόχρονα ἦταν και φιλόξενος δέκτης ὅλων ἐκείνων των Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι διωκόμενοι ἀπὸ τους Ὀθωμανοὺς, κατέφευγαν σε αὐτήν. Κατὰ τὴν ἐναρξη της Ἐπανάστασης πολλοὶ πρόκριτοι εἶχαν καταλύσει στο μοναστήρι παίρνοντας μαζί τους και τίς οικογένειές τους. Σύμφωνα με τὴ μαρτυρία του Φωτάκου (Φωτίου Χρυσανθακόπουλου), ⁴⁶ ἡ οικογένεια του Κανέλλου Δεληγιάννη βρήκε καταφύγιο στο Μέγα Σπήλαιο. Εκεί, ἀργότερα, το 1824, ὁ Λόντος με τον συγγενή του Ἀνδρέα ἔστειλε τὴν οικογένειά του το Μέγα Σπήλαιο». ⁴⁷ Επίσης, χιλιάδες ψυχές, μέσα στο συγκεκριμένο Προπύργιο της Ὀρθοδοξίας, τρέφονταν και ἀπολάμβαναν τὴν ἀβραμιαία μοναστηριακὴ φιλοξενία. Να σημειώσουμε, πως «Κατὰ δέ τὸ Μέγα Σπήλαιον πανταχόθεν ἦσαν καταφυγόντες χιλιάδες πολλαί, μεθ' ὧν συνηριθμοῦντο καί πεντακόσαιο ὀλόκληροι οἰκογένειαι». ⁴⁸

38 Frazee 1987, 34. Φίνλεϋ 2009, 191.

39 Για τὴ Μυστικὴ Συνέλευση της Βοστίτσας, βλῆπε: Μπεντεβή-Σπυροπούλου, Χριστόπουλος 2016, 5-158.

40 Στασιμόπουλος 1979 b, 340. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 45.

41 Frazee 1987, 67. Ὑφαντῆς 2002, 94 και 110.

42 Σπηλιωτόπουλος 1972, 21. Δημητριάδου 2020, 51. Δημητριάδου 2021, 197.

43 Δημητριάδου 2020, 198. Δημητριάδου 2021, 51.

44 Δημητριάδου 2020, 51. Δημητριάδου 2021, 197.

45 Στασιμόπουλος 1979 b, 337.

46 Ἱστορικὸ Λεύκωμα (2021), 201.

47 Δημητριάδου 2020, 50. Δημητριάδου 2021, 193-194.

48 Οικονόμου 1985, 86. Ὑφαντῆς 2002, 94. Δημητριάδου 2020, 194. Δημητριάδου 2021, 50. Λέκκος 2017, 14.-15.

Το ιστορικοστρατιωτικό και το θρησκευτικοεκκλησιαστικό πλαίσιο της περιβόητης Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου

Η Ιερά Μονή Μεγάλου Σπηλαίου αποτέλεσε τον φάρο της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού. Υπήρξε κέντρο αντίστασης κατά των κατακτητών και ορμητήριο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.⁴⁹ Παρότι δέχθηκε πολλές επιθέσεις, ποτέ δεν κατακτήθηκε.⁵⁰ Μια ενδεχόμενη υποταγή του Προπύργιου της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού, είτε με το να προσκυνήσει είτε με την δύναμη των όπλων, θα είχε τεράστιο αρνητικό αντίκτυπο στην ψυχολογία των Ελλήνων, αλλά και στην εν γένει εκκλησιαστική και εθνική ιστορία του Γένους.

Κατά τον Ιούνιο του 1825, ο Οθωμανός στρατιωτικός διοικητής Ιμπραήμ πέρασε από την Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου. Η Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου υπήρξε ένα καθόλα ισχυρό ορμητήριο των Ελληνικών δυνάμεων. Επιπλέον, για τους επαναστατημένους Έλληνες καθίστατο ένας τόπος ιδιαίτερης στρατιωτικής σημασίας. Αναγνωρίζοντας την μεγάλη σπουδαιότητα της Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου, ο αιμοσταγής Ιμπραήμ Πασάς, θέλησε να την κατακτήσει. Εκεί, αφού «... παρατήρησε το μοναστήρι του Μεγάλου Σπηλαίου που βρισκόταν σε σχεδόν απόρθητη τοποθεσία και διέθετε την προστασία ισχυρής φρουράς, ξαναγύρισε την ίδια μέρα στα Καλάβρυτα...».⁵¹

Επιπλέον, να σημειώσουμε, πως «Στα τέλη του 1825 και στις αρχές του 1826, ο Ιμπραήμ, απασχολήθηκε με την πολιορκία του Μεσολογγίου. Επιστρέφοντας τον Μάιο, επιτέθηκε κατά του Μεγάλου Σπηλαίου, αλλά αποκρούστηκε».⁵² Έτσι, οι μοναχοί ξεκίνησαν να οχυρώνουν την Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου.⁵³ Ο κληρικός ιστοριογράφος αρχιμανδρίτης Αμβρόσιος Φραντζής, θα μας αναφέρει ένα μέγα θαύμα, το οποίο συνέβη στις 25 Απριλίου 1826. Περί του θαυμαστού γεγονότος διαβάζουμε, τα επιλέξει: «Μικρόν άπόσπασμα έστάλη πρός κατοπτεισιν τής Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου· αλλά αύτήν τήν φοράν δέν έγεινεν επίθεσις κατ' αύτοϋ. Οί μοναχοί έπίστευσαν εις θαϋμα. Διηγοϋντο ότι ύψηλόν τεϊχος ίστατο πρό τών Αιγυπτιακών στιφών, κ' έκλειε τόν δρόμον δι' οϋ έπροσπάθησαν νά φθάσωσιν εις τό ιερόν ίδρυμα. Έντρομοι έκ του τεκμηριϋ τουτού ότι ό Θεός έπολέμει τό έγχείρημά των, έβάδισαν όπίσω εις Καλάβρυτα».⁵⁴

Με κανονιοβολισμούς υποδέχτηκαν οι καλόγεροι την σημαία του Αρχιστρατήγου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Ο Γέρος του Μοριά δεν σταμάτησε να αντιδρά και να στέλνει παντού διαταγές. Υφίσταται και μια προφητική επιστολή του αντιστρατήγου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη προς τους μοναχούς: «Έλπίζω, τούς γράφει, μέ τήν βοήθειαν του Θεού νά κάμωμεν εις τό ιερόν τουτο ίδρυμα τόν τάφον του (εννοεί του Ιμπραήμ) καί τούς άισχρώς ύποταχθέντας νά έλευθερώσωμεν... Γενναιότης, προθυμία καί δραστήριος άπόφασις χρειάζεται, καί έκερδίσαμεν τό πάν. Σταθήτε μέ καρτερίαν χωρίς νά σās δειλιάσωσι τά άπελπισμένα κινήματα του Ιμπραήμ. Γενναιότης, πατέρες καί μήν όλιγοκαρδίζεται».⁵⁵

49 Παναγόπουλος 1971, 16-17.

50 Στασινόπουλος 1979 b, 337.

51 Τρικούπης 1994, 39.

52 Παπαρηγόπουλος 1860, 215. Σακελλαρίδης 2005, 13.

53 Υφαντής 2002, 110.

54 Φίνλεϋ 2009, 451.

55 Μαραβελέας 1983, 463.

Η ιστορική, η στρατιωτική, η θρησκευτική και η εκκλησιαστική προσέγγιση της περίφημης Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου

Η μεγάλη επιχείρηση εναντίον της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου πραγματοποιήθηκε στις 24 Ιουνίου 1827.⁵⁶ Να σημειώσουμε, πως «Σε σύσκεψη που έγινε στο Μέγα Σπήλαιο συνήλθαν ο Ανδρέας Ζαΐμης και οι στρατηγοί Ανδρέας Λόντος, Κανέλλος Δεληγιάννης, Απόστολος Κολοκοτρώνης, Νοταράς και ο αντιστ. Νικόλαος Σολιώτης και αποφάσισαν, οι μεν Α. Λόντος και Νοταράς να προκαταλάβουν τις θέσεις Βοστίτζης – Διακοφτού και το στενό της Ακράτας. Ο Ανδρέας Ζαΐμης την Μαμουσιάν, Βολιβίαν και τα γύρω χωριά. Ο Κανέλλος την Κερπίνη και Ρωγούς. Ο Κολιόπουλος την Γουμενίτσα και Βυσωνά, ο δε Νικόλαος Σολιώτης το Σούβαρδον και Βραχνί, οι οποίοι επιτηρούσαν όλη την περιοχή έως τον Ομπλόν ώστε αν δουν κάποια εχθρική κίνηση να ειδοποιήσουν με σινιάλα, και να επιτεθούν για αντίσταση».⁵⁷

Να υπομνηματίσουμε, πως «Άποφασισμένος ο Ίμπραήμ νά καταλάβει τό Μέγα Σπήλαιον, ἔφτασε στίς 17 Ἰουνίου τοῦ 1827 στήν ἐπαρχία Καλαβρύτων, «μηδεμίαν προξενήσας καθ' ὁδόν βλάβην», κατά τή συμβουλή τοῦ Νενέκου. Στρατοπέδευσε στό Μετόχι τῆς Μονῆς, ὀνόματι Σάλμενα (Σάλμainer),⁵⁸ πού βρίσκεται μεταξύ Καλαβρύτων (ἀπόσταση δύο ὠρῶν) καί Μεγάλου Σπηλαίου (δυσόμισι ὠρῶν ἀπόσταση)».⁵⁹

Οι Πύργοι της Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου είχαν εφοδιαστεί, από τους μοναχούς, με πολεμοφόδια. Ο Γέρος του Μοριά Θεόδωρος Κολοκοτρώνης⁶⁰ φρόντισε για την άμεση ενίσχυση του Μοναστηριού.⁶¹ Απέστειλε 600 διαλεκτά παλληκάρια και 100 σωματοφύλακες.⁶² Στην ευαίσθητη, αλλά και στην στρατηγική θέση «Ψηλός Σταυρός», που βρίσκεται νοτιοανατολικά της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου, τοποθέτησε ο αρχηγός Νικόλαος Πετιμεζάς⁶³ τους 150 στρατιώτες του.⁶⁴ Ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος)⁶⁵ έκρινε σκόπιμο, ότι έπρεπε να μείνει μόνος του στη θέση Κισσωτή.⁶⁶ Να αναφέρουμε, πως «στόν Γκολφίνο Πετιμεζᾶ ἀνατίθεται ἡ ὑπεράσπιση τοῦ πολυώροφου πύργου».⁶⁷

Στις 19 Ιουνίου 1827, κατέφθασαν στον κάμπο της Σάλμainer ο Ίμπραήμ και ο Ντελή Αχμέτ.⁶⁸ Μαζί τους είχαν 20.000 πεζούς και καβαλάρηδες έναντι 800 Ελλήνων κληρικών και λαϊκών.⁶⁹ Στη συνέχεια, αντηλλάγησαν διάφορες επιστολές μεταξύ του Ίμπραήμ και των Μοναχών. Ο αιμοβόρος Ίμπραήμ, επιχείρησε να δελεάσει τους μοναχούς, ώστε

56 Παπαδημητρίου, 306. Σακελλαρίδης 2005, 7. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 151.

57 Δημητριάδου 2020, 198. Δημητριάδου 2021, 52.

58 Για το Μετόχι της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου στα Σάλμενα Καλαβρύτων, βλέπε: Υφαντής 2002, 28. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 153.

59 Λέκκος 2017, 13.

60 Για τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, βλέπε: *Ιστορία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και του υιού του Γενναίου Κολοκοτρώνη*, 3-48.

61 Στασινόπουλος 1979 b, 337.

62 Ο.π. Υφαντής 2002, 111. Λέκκος 2017, 14.

63 *Ιστορικό Λεύκωμα* (2021), 194-195.

64 *Ελληνική Επανάσταση 1821 για τα 200 Χρόνια. Η νίκη των Ελλήνων*, 2000, 418.

65 *Ιστορικό Λεύκωμα* (2021), 201.

66 Υφαντής 2002, 115.

67 Υφαντής 2002, 115.

68 Στασινόπουλος 1979 b, 337.

69 Υφαντής 2002, 114. Σακελλαρίδης 2005, 13 και 16. Λέκκος 2017, 14.

να υποταχθούν οικειοθελώς. Με τον τρόπο αυτό, θα αποφεύγονταν η στρατιωτική επίθεση. Έτσι, πρόσταξε τον Αρχιγραμματέα του Σαμή Αφέντη, ο οποίος γνώριζε την Ελληνική γλώσσα, και συνέταξε μία επιστολή. Το εν λόγω έγγραφο απευθύνονταν στον Ηγούμενο και τους καλόγερους της Μονής. Με το συγκεκριμένο γράμμα καλούσε τον Καθηγούμενο και τους μοναχούς να προσέλθουν για προσκυνηματική υποταγή, έναντι ανταλλαγμάτων. Στη συνέχεια, το ειδικό γράμμα απεστάλη με κάποιον Έλληνα.

Παρακάτω, δημοσιεύουμε ολόκληρη την εν λόγω επιστολή:

«Ο ύψηλότετος αύθέντης μας ως ένθερμος υπερασπιστής τών παλαιών καί άρχαίων βακουφίων, έπιθυμών πάντοτε νά μή χύνονται αίματα, μηδέ νά καταστρέφονται πόλεις καί χωρία καί τοιαύτα μάλιστα βακούφια καθώς καί τό ιδικόν του σας, κατά προσταγήν τής ύψηλότητός του σās γράφω νά γνωρίσετε τό μερχαμέτι του (= έλεος, εύσπλαχνία) καί τήν άπόφαση του πραγματικά, νά έλθετε έδω εις Καλάβρυτα δύο έκ τών προκρίτων ρουμπάνιδων (= καλογήρων), νά δώσετε τήν ύποταγή καί τό ραγιαλική εις τήν ύψηλότητά του, καί σās υπόσχεται μεγάλα χαρίσματα εις τό βακούφιόν σας καί πολλές τιμάς. Θέλει διπλασιάσει τά χαρίσματα του άπό όσα σās είχεν ό Σουλτάνος. Καί όλα τοϋτα σās τά υπόσχεται άπό μέρος τής ύψηλότητός του, καί αν ήθελε νά σās άπατήσω νά είμαι άρνητής τοϋ Μωχαμέτη καί τοϋ Άλκομανίου, νά είμαι άτιμος καί ή κατάρα τοϋ άγιοτάτου πατρός μου Σιέχ Νεντσιπ έφέντη να καταδικάζει διά παντός καί έμένα καί όλη τήν οικογένειά μου. Ειδέ καί σταθείτε εις τήν άνοησίαν καί άπάτην τών Κοτσαμπάσηδων καί τών Κλεφτών, καί σείς καί τό βακούφι θέλει άφανιστούν ως ριπή όφθαλμοϋ, έπειδή καί κανόνια καί βόμβες καί λαγουμιτζήδες θά μεταχειριστεί για νά κάμει όσο τάχιστα τήν καταστροφή σας καί τότε ή ύψηλότης του είναι άμέτοχος άπό τήν άμαρτία, καί σείς θά δώσετε λόγο εις τόν Θεό τόν μεγαλοδύναμο.

Καί περιμένω τόν σκοπό σας

19^η Ιουνίου 1827, Καλάβρυτα

Ό φίλος σας Σαμί άφέντης

Υιός τοϋ άγιοτάτου Σιέχ Νεντζίπ έφέντη».⁷⁰

Με τον ίδιο απεσταλμένο ο Ηγούμενος και οι Πατέρες της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου απάντησαν επιλέξει:

«Είπέ τοϋ Σαμή Έφέντη, καθώς καί τοϋ ίδιου Ίμπραήμ, ότι ήμείς όταν έρχόμεθα εις τό μοναστήρι καί γινόμεθα καλόγηροι, τόν έχομεν τόν έαυτό μας άποθαμμένον καί δέν συλλογιζόμεθα τόν θάνατον· διά τοϋτο είμεθα έτοιμοι νά έκπληρώσουμε τό χρέος μας κατά τόν όρκον μας· ή έλευθερίαν ή θάνατον περιμένομεν· καί όταν θέλει, ως έλθει, καί έάν μάς νικήσει κατά τάς έλπίδας του, ήμείς καμίαν κατηγορίαν δέν θέλει έχομεν, έάν όμως καί νικηθεί, ως φαντασθεϊ πόσην άτιμίαν καί άισχύνην θέλει λάβει· καί αν αγαπᾶ, ως φροντίσει νά κυριέψει πρώτον όλην τήν Πελοπόννησον, καί ήμείς τότε δέν δυναμεθα νά κάνουμε διαφορετικά. Άλλ' ως μάθει ότι ματαίως κοπιάζει καί μέ τήν θείαν βοήθειαν δέν θέλει άξιωθεϊ ποτέ όσα έλπίζει».⁷¹

70 Σπηλιάδης 1975, 355. Παπαδημητρίου, 306. Στασινόπουλος 1979 b, 337. Υφαντής 2002, 112. Σακελλαρίδης 2005, 16-17. Λέκκος 2017, 15 και 18.

71 Σακελλαρίδης 2005, 18. Λέκκος 2017, 18.

Ο στρατηγός Ιμπραήμ, βλέποντας την άρνηση του Καθηγουμένου και των Μοναχών να προσκυνήσουν στον Οθωμανό δυνάστη απέστειλε και δεύτερη επιστολή.

Παρακάτω, προβαίνουμε στη δημοσίευση του ειρημένου γράμματος:

«Ευγενέστατε Ἡγούμενε καί ἐπίλοιποι Παπάδες καί καλόγεροι Μεγάλου Σπηλαίου

Σᾶς σημειώνω ὅτι εἴμεθα φερμένοι μέ τόν ὑψηλότατον Ἰμβραήμ πασᾶν ἀφέντη μας εἰς κάμπον Καλαβρύτων ἐδῶ καί τέσσαρες ἡμέρες προτεινότερα καί ἔχομεν μεγάλας ὀρδηνίας καί ἐτοιμασίας διὰ τήν πολιορκίαν Μοναστηρίου Μεγάλου Σπηλαίου. Καί ὡς ταχύ προσμένουμε νά μᾶς ἔλθουν καί τόπια καί αἱ μπόμπες καί ἀρκετά σύνεργα διὰ μῆνες καί ἔπειτα ἀπό μία ἤ καί δυο ἡμέρας νά ρίξωμεν τά ἀρδιά μας περί πολιορκίας τοῦ μοναστηριοῦ. Καί εἰς αὐτά τά μέρη, διὰ τοῦτο σᾶς φανερώνω ὅτι νά λυπηθῆτε τό μοναστήρι σας νά μήν τύχη καί χαλάση καί ὅτι εἰς τόν ἄλλον καιρόν δέν ἐχάλασε μήν τύχη καί χαλάσει τώρα. Καί μάλιστα οἱ πλέον ἄγνωθοι ἀπό λόγου σας ἤρθαν καί προσεκύνησαν εἰς ἀφέντην μας καί ἐγλύτωσαν τά χωριά τους. Καί τόσον λαό καί τήν ζωήν τους καί τό πρᾶγμα τους. Λοιπόν τοῦ λόγου σας εἴσθε γνωστικώτεροι ἀπό ἐκείνους καί θέλει στοχασθῆτε τό κάθε πρᾶγμα καλλίτερα. Παρά πάνω δέν σᾶς γράφω θέλει πληροφορηθῆτε καί ἀπό γράμμα τοῦ φίλου σας τοῦ Φωτήλα, θέλει σᾶς συμβουλευέσει ὁ ἴδιος. Ἡγούμενε θέλει στοχασθῆς τοῦτο τό κίνημα τῶν Ρωμαίων δέν θέλει εὐγη σέ κεφάλι, λοιπόν σάν φρόνιμος ὅπου εἴσαι στοχάσου βαθιά πώς δέν εὐρίσκεις καλό τέλος καί θά εἴσαι νικημένος. Θέλεις ἤξεύρη ὅτι αὐτό ὅπου σᾶς γράφω, τό γράφω μετά τοῦ ὑψηλοτάτο ἀφέντη μας τό ὀρισμόν, καί νά μέ ἀποκριθῆτε εἰς τά ὅσα σᾶς γράφω.

Σαμή Ἐφέντης

Σεγνεζτίπη Ἐφέντης

Τῆ 21^η Ἰουνίου». ⁷²

Ακολούθησε ἡ λεβέντικη, αρχοντική καί αφοπλιστική ἀπάντηση τοῦ Καθηγουμένου καί των Μοναχών. Δημοσιεύουμε, τήν περι ου ο λόγος σημαντική επιστολή, ολόκληρη:

«Ἐψηλότατε Ἀργηγέ τῶν Ὀθωμανικῶν Ἀρμάτων, Χαῖρε. Ἐλάβομεν τό γράμμα σου καί εἶδομεν τά ὅσα γράφεις, ἤξεύρομεν πως εἴσαι εἰς τόν κάμπον τῶν Καλαβρύτων πολλές ἡμέρας καί ὅτι ἔχεις ὅλα τά μέσα τοῦ πολέμου, ἡμεῖς διὰ νά προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον διότι εἴμεθα ὠρκισμένοι εἰς τήν πίστιν μας, ἤ νά ἐλευθερωθοῦμεν ἤ νά ἀποθένομεν πολεμοῦντες, καί κατά τό αἰνί μας δέν γίνεται νά χαλάση ὁ ἱερός ὄρκος τῆς Πατρίδος μας. Σέ συμβουλευόμεν ὅμως νά ὑπάγης νά πολεμήσης ἄλλα μέρη, διότι ἂν ἔλθης νά μᾶς πολεμήσης καί μᾶς νικήσης δέν εἶναι μέγαλον κακόν, διότι θά νικήσης παπάδες, ἂν ὅμως νικηθῆς τό ὅποῖον ἐλπίζομεν ἄφευκτα με τήν δυνατήν καί θά εἶναι ἐντροπή σου καί τότε οἱ Ἕλληνες θά ἐγκαρδιωθοῦν καί θά σέ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σέ συμβουλευόμεν καί ἡμεῖς κάμε ὡς γνωστικός τό συμφέρον σου, ἔχομεν καί γράμματα ἀπό τήν βουλήν καί ἀρχιστράτηγον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλήν βοήθειαν θά μᾶς στείλῃ, παλληκάρια καί τροφάς, καί ὅτι ἤ θά ἐλευθερωθῶμεν τάχιστα ἤ θά ἀποθάνωμεν κατά τόν ἱερόν ὄρκον τῆς Πατρίδος.

⁷² Υφαντής 2002, 112-113. Λέκκος 2017, 20-21. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 153.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Ἰγούμενος
καί οἱ σύν ἐμοί Παπάδες καί Καλόγεροι
Τῆς 22α Ἰουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιο». ⁷³

Το κύριο εμπόδιο, όμως, για τον Ἰμπραήμ Πασά ήταν, ὅτι οἱ μοναχοί «αφῆς ὥρας ἀπηνήθησαν τα ἐγκόσμια, θεωροῦσιν εαυτούς ως μη υπάρχοντες εἰς τὴν ζωὴν, δὲν φοβούνται τὸν θάνατον, μάλιστα τὸν δέχονται με χαρὰν δια τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι ἑτοιμοὶ νὰ πολεμήσωσιν καὶ χύσωσιν τὸ αἷμα δια τὴν ἀγίαν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα των». ⁷⁴ Τελικά, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀναδεικνύει τοὺς Ἕλληνας, κληρικούς καὶ λαϊκούς, ὡς Ἴρωες.

Ὁ Ἰμπραήμ Πασάς, βλέποντας, ὅτι οἱ καλόγεροι ξεπέρασαν τὸ μαρτύριο τῆς συνειδήσεως καὶ ἀπέρριψαν τὶς προτάσεις τοῦ πέρασε στὴν ἀντεπίθεση. Ἄλλωστε, οἱ μοναχοί ἦτο ὀρκισμένοι στὴν πίστη τοὺς ἢ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἢ νὰ ἀποθάνουν, πολεμοῦντες υπὲρ Πίστεως καὶ υπὲρ Πατρίδος. Ἔτσι, ἀφοῦ εἶδε, ὅτι δὲ γίνεται νὰ χαλάσει ὁ ἱερός ὄρκος τοὺς, ἀποφάσισε νὰ δράσει ἀποτελεσματικότερα. Στις 23 Ἰουνίου 1827, ⁷⁵ ἀφοῦ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τὸν οἰκισμό Ζαχλωρού, ⁷⁶ διέταξε τοὺς μηχανικούς τοῦ νὰ τοπογραφῆσουν τὸν χῶρο. ⁷⁷ Ἐπειτα, ξεκίνησε ἡ περικύκλωση τοῦ μοναστηριακοῦ συγκροτήματος. ⁷⁸ Στὸν οἰκισμό Διακοφτό κινήθηκε ὁ προδότης Νενέκος μαζί με τοὺς 3.000 προσκυνημένους, ὥστε νὰ φοβίσει καὶ νὰ αἰχμαλωτίσει τοὺς Ἕλληνας. ⁷⁹

Στις 24 Ἰουνίου 1827, ⁸⁰ κατὰ τὴν Θεία λειτουργία με ἀφορμὴ τὴν εορτὴ τῶν Γενεθλίων τοῦ Τιμίου Προδρόμου, «ἔρχονται τινες ἀγγέλωντες ὅτι Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων μέγας στρατός ἀνέβαινε ὀπισθεν τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὸν λεγόμενον Ἰψηλὸν Σταυρόν· πολὺς δὲ τοὺς ἀκούσαντας τρόμος περιεχύθη· καὶ οἱ μοναχοὶ θερμότερον προσήχοντο». ⁸¹

Ἡ Ἱερά Μονὴ Μεγάλου Σπηλαίου εἶχε κυκλωθεῖ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές. Νὰ σημειώσουμε, ὅτι «ὁ Ἰμπραήμ ἐπιτίθεται ἀπὸ παντοῦ μὲ ὅλες τοὺς δυνάμεις, γιὰ νὰ αἰφνιδιάσει τοὺς ἀμυνομένους. Σκοπὸς τοῦ ἦταν νὰ προκαλέσει σύγχυση στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο καὶ νὰ ἐφορμήσει ἀπὸ τὴ νοτιοανατολική πλευρὰ τῆς Μονῆς, μὲ ἔδρα ἐπίθεσης τὴ θέση «Ψηλὸ Σταυρό», ἔχοντας ἐξασφαλίσει τὸν ἀποκλεισμό τῆς Μονῆς ἀπὸ ἐνδεχόμενη ἔλευση συμμαχικῶν δυνάμεων. Οὐσιαστικά, ἡ μάχη θὰ κρινόταν ἀπὸ τὸ ποιὸς θὰ ὑπερίσχυε στὸ νευραλγικὸ αὐτὸ σημεῖο, γιὰ τὸ μοναστήρι, λόγω τῆς τοπογραφίας τοῦ καὶ λόγω τῆς ἰσχυρῆς ἄμυνας, ἀπὸ κάθε ἄλλη πλευρὰ ἦταν ἀπόρθητο, πράγμα πού γινώριζαν οἱ ἐπιτιθέμενοι καὶ ἀμυνομένοι». ⁸²

73 Λέκκος 2017, 22-23. Παναγόπουλος 1971, 22-23. Ὑφαντῆς 2002, 113-114. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 154.

Ὁρθόδοξη Μαρτυρία 2021, 3.

74 Στασινόπουλος 1979 b, 337.

75 Στασινόπουλος 1979 b, 337.

76 Ὑφαντῆς 2002, 114.

77 Στασινόπουλος 1979 b, 337. Λέκκος 2017, 23-24.

78 Στασινόπουλος 1979 b, 337. Λέκκος 2017, 23-24.

79 Ὑφαντῆς 2002, 114. Σακελλαρίδης 2005, 25.

80 Δήμος Καλαβρύτων 2021, 234.

81 Οικονόμου 1985, 86-87.

82 Ὑφαντῆς 2002, 115-116.

Ο προδότης Νενέκος επέστρεψε από τον χωρίο Διακοφτό με 300 γυναικόπαιδα αιχμάλωτα, τα οποία σαν αγέλη έφερνε μαζί του. Τοποθέτησε μπροστά τον σεβάσμιο Ιερέα του οικισμού Διακοφτού, τον οποίο είχε απαγάγει, φορώντας άπασα την ιερατική του στολή, με σκοπό να τον διαπομπεύσει. Πίσω από τον ειρημένο Κληρικό πορεύονταν και οι 3.000 προσκυνημένοι.⁸³ Στα απομνημονεύματά του, ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθακόπουλος),⁸⁴ διηγείται: «Τότε ήλθε ένας καλόγερος εις την Κισσωτήν και με θυμόν μου λέγει: «Δεν εντρέπεσθε, όπου είσθε στρατιωτικοί; Πως υποφέρετε να βλέπετε τους αδελφούς μας χριστιανούς να τους κάμνουν έτσι οι Τούρκοι και μάλιστα τις γυναίκες σας να τις κάμνουν σεργούν; Αληθινά εντράπηκα ακούσας τοιαύτα τα λόγια από τον μοναχόν, και αμέσως είπα εις τους καπεταναίους και τους λοιπούς συντρόφους μου να ετοιμασθούν εις πόλεμον»⁸⁵. Στο ταμπούρι των Αγίων Πάντων ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθακόπουλος)⁸⁶ και ο Νικόλαος Πετιμεζάς⁸⁷ συσκέφτηκαν και αποφάσισαν να πέσουν στην μάχη.

Ο αγώνας έδειχνε να φτάνει στο τέλος του. Εκείνη την στιγμή πραγματοποιήθηκε ένα συνταρακτικό γεγονός, το οποίο άλλαξε το ρου της εκκλησιαστικής και της εθνικής ιστορίας του Γένους των Ελλήνων. Ω του παραδόξου Θαύματος! Ξαφνικά ανοίχθηκε η πύλη του Μοναστηριού και εξήλθαν 100 μοναχοί. Επικεφαλής τους ήτο ο Προηγούμενος της Ιεράς Μονής π. Γεράσιμος Τορολός.⁸⁸ Συνεχίζει ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος),⁸⁹ την διήγηση: «... ξαφνα βλέπω νά εξέρχονται από τό μοναστήριον, ό εις κατόπιν τοῦ ἄλλου μοναχοί· ἦσαν δέ ὅλοι ὅταν εξήλθον ἔως ἑκατόν, καί καπετάνιον εἶχον τό γνωστόν μοναχόν Γεράσιμον (Τορολόν). Οὔτοι ὅλοι, ἔβγαλαν τά καλογερικά, καί ἐνδύθησαν στρατιωτικά Ἑλληνικά, ἔβαλαν φουστάνελαις καί ἐφόρεσαν φέσια, ἐξάπλωσαν κάτω τά πλούσια μαλλιά της κεφαλῆς των, καί εἶχον ὀπλισθῆ κατά τόν τρόπο τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν».⁹⁰ Περνώντας μπροστά από τους ένοπλους καπεταναίους είπαν τα εξής: «Ελάτε να μας ιδήτε πως θα πολεμήσωμεν».⁹¹

Την θέση «Παλιάμπελο» έλαβαν οι μοναχοί, ξεκινώντας πρώτοι τον πόλεμο.⁹² Τότε, συνεχίζει πάλι ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος),⁹³ και λέγει: «Τούτον ιδόντες ημείς εξεροκοκκινήσαμεν από την εντροπήν μας και παρευθύς εβγήκαμεν από το μέρος της Κισσωτής να υπάγωμεν εις τον πόλεμον».⁹⁴ Ο τόπος ήταν αρκετά δύσβατος.

83 Λέκκος 2017, 24.

84 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 201.

85 Παπαδημητρίου, 306. Λέκκος 2017, 25.

86 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 201.

87 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 194-195.

88 Σακελλαρίδης 2005, 25-26. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 154.

89 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 201.

90 Φωτάκου 1955, 733. Υφαντής 2002, 115. Παπαδόπουλος 1929, 14-15. Βαρβαρήγος 2011, 73. 306. Λέκκος 2017, 25.

91 Παπαδημητρίου, 306. Στασινόπουλος 1979 b, 338. Λέκκος 2017, 25.

92 Στασινόπουλος 1979 b, 340. Λέκκος 2017, 25.

93 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 201.

94 Ο.π. Στασινόπουλος 1979 b, 338. Λέκκος 2017, 25-26.

Τότε, άρχισε η πιο τραγική μάχη του εθνικοαπελευθερωτικού ένοπλου αγώνα. Να σημειώσουμε, ότι «ρίχνονται οι καλόγεροι στα μπουλούκια των Αραπάδων, μα δεν είναι πολλοί και τους υποδέχονται με φωτιά. Ανεβαίνουν τότε κι αυτοί πάνω στα φουντωτά έλατα και απο κει σημαδεύουν στο ψαχνό. Οι εχθροί δε βλέπουν τώρα στόχο να χτυπήσουν, ενώ τα κουφάρια τους σαν από θαύμα, σκεπάζουν τον τόπο. Διπλάσιους Τούρκους, παραδέχεται ο Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος),⁹⁵ σκότωσαν οι καλόγεροι από μας. Και όταν σκοτεινίασε ο τόπος απ' τον καπνό της μάχης, ένας-ένας οι καλόγεροι και τα άλλα παλικάρια γλίστρησαν στη ρεματιά και χάθηκαν. Κείνη τη μέρα αισθάνθηκαν οι Τούρκοι καλογερικό πόλεμο.⁹⁶ Ο Στρατός του Ιμπραήμ δεν τόλμησε να προχωρήσει στο μοναστήρι και γύρισε στην Πάτρα».⁹⁷

Η πολύνεκρη Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου διήρκησε 13 ώρες.⁹⁸ Το μεσημέρι εκδηλώθηκε και η επίθεση ενός τμήματος, το οποίο αποτελούνταν από 500 οθωμανούς ιππείς.⁹⁹ Η επίθεση είχε στόχο τις δυο τοποθεσίες, δηλαδή, την «Πανηγυρίστρα» και το «Μετόχι». Να αναφέρουμε, ότι «Η άποτυχία τους όφείλεται τόσο στο κανόνι τής Μονής πού κάλυπτε τή θέση, όσο και στη σθεναρή αντίσταση τών όχυρωμένων Έλλήνων πού υπεράσπιζαν τό λόφο. Οι ιππείς αναγκάστηκαν νά έγκαταλείψουν τήν επίθεση, περιμένοντας τήν έπικείμενη κάθοδο τοϋ Ιμπραήμ και τών στρατιωτών του, μία κάθοδος πού ό αιγύπτιος στρατάρχης δέν έμελλε νά πραγματοποιήσει· τό ιππικό μέ άπώλειες άποσύρθηκε άπραγο».¹⁰⁰ Οι επιθέσεις του αιμοβόρου Ιμπραήμ συνεχίστηκαν και κατά τις απογευματινές ώρες.¹⁰¹ Οι μοναχοί και οι οπλαρχηγοί, κρατώντας τις θέσεις τους υποχρέωσαν τον Ιμπραήμ να υποχωρήσει. Οι Οθωμανοί, που τράπηκαν σε φυγή, με την υποχώρηση τους άφησαν στο πεδίο της μάχης 650 νεκρούς.¹⁰² Η ηθική διάσταση της μάχης είχε πολύ μεγάλη σημασία για το θρησκευτικό, το εθνικό και το ηθικό συναίσθημα των Ελλήνων.

Η κρίσιμη και θαρραλέα Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου περιγράφεται παρακάτω. Εκεί, διαβάζουμε τα εξής χαρακτηριστικά: «Τρίτους σχεδόν όλόκληρους ένιαυτούς τά πολλά τής Πελοποννήσου πορθήσας ό Αιγύπτιος, και πάντα πέριξ τοϋ Μεγάλου Σπηλαίου λεηλατήσας, αυτό τό Μέγα Σπήλαιο παρθένον αφήκεν άψαυστον και άκήρατον (καίτοι λύσσαν άσχετον λυσσών ό χριστιανομάχος είδε άλωσιν αύτοϋ, και μέχρι θεμελιών κατασκαφήν)... Οϋτως ή θεία δύναμις, ής έστί τά σύμπαντα δοϋλα, θαυμαστοϋται δέ και όταν τούς πονηρούς τών ανθρώπων έκτυφλοι πρός τας κακουργίας, και άθετη μέν λογισμούς λαών, «άθετη δέ και βουλάς άρχόντων» και «δράσσηται σοφούς έν τή πανουργία αύτών», σώζουσα τούς έκλεκτούς, και έλεούσα, όν αν έλεη, και τελειούσα τό κράτος αύτης έν άσθενεία. Και μένει λοιπόν αοίδιμος οϋτος τής νίκης ό στέφανος, όν ή Παντάνασσα περιέθηκεν εις τό ήγιασμένον αύτης σκήνωμα, τρόπαιον και τοϋτο τής εϋσεβείας στήσασα κατά τών άσεβών άκατάλυτον, και τής Πελοποννήσου πάσης αναλωτον προμαχώνα και πύργον ισχύος, εις ψυχών και δόξαν Θεοϋ».¹⁰³

95 Ιστορικό Λεύκωμα (2021), 201.

96 Φωτάκου 1955, 735. Υφαντής 2002, 117.

97 Παπαδημητρίου, 306. Σακελλαρίδης 2005, 26. Λέκκος 2017, 26.

98 Δήμος Καλαβρύτων 2021, 154.

99 Υφαντής 2002, 116.

100 Υφαντής 2002, 116.

101 Στασινόπουλος 1979 b, 340.

102 Σακελλαρίδης 2005, 26. Λέκκος 2017, 27.

103 Οικονόμου 1985, 88. Υφαντής 2002, 118-119.

Οι σπουδαίοι Ήρωες της πολύκροτης Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου

Ο Εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας υπήρξε μια αληθινή μυσταγωγία και ένα ψυχικό ολοκαύτωμα για του Χριστού την Πίστη την Αγία και της Πατρίδος την Ελευθερία. Οι μοναχοί της Ιεράς Μονής Μεγάλου Σπηλαίου Καλαβρύτων όρθωσαν το ανάστημά τους στις ποικιλώνυμες ορδές του Ιμπραήμ. Να σημειώσουμε, πως οι Μοναχοί της Θεοτοκοφρουρήτης Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου έλαβαν μέρος «στην Μάχη του Λεβιδίου τον Απρίλιο του 1821. Στην Μάχη της Ακράτας στις αρχές του 1823. Στην Μάχη εναντίον του Ιμπραήμ την 24 Ιουνίου 1827».¹⁰⁴

Οι μοναχοί της Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου, οι οποίοι έλαβαν μέρος στις δύσκολες Μάχες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, ήσαν οι παρακάτω: «Αναγνώστου Συμεών, Γεωργιάδης Αρσένιος, Δημητριάδης Καλλίνικος, Δημητριάδης Παφνούτιος, Ιωάννου Φιλόθεος, Κανελλόπουλος Ιωάννης, μέλος και κατηχητής της Φιλικής Εταιρείας. Καρέλλας Νεκτάριος μέλος της Φιλικής Εταιρείας, Κόκαλης Ακάκιος 105 ετών εκ Σουδενών, Μακρυγένης Ιωάννης, Μαλλιδογιάννης – Παπαχριστόπουλος Χρήστος (εφημερίου Δεσίνου Αροανίας), Οικονομίδης Νεόφυτος, Παπαγεωργίου Καλλίστρατος προηγούμενος, Παπαγεωργόπουλος Γερμανός, Παπαμαντζέλου Παγκράτιος, Παπανικολόπουλος Ακάκιος, Περγλέγκας Γερμανός, Πετρόπουλος Ιερόθεος, μέλος της Φιλικής Εταιρείας, Πολυζωγόπουλος Παγκράτιος, Ρούβαλης Νεόφυτος, Σιμόπουλος Σαμουήλ, Τορολός Γεράσιμος εκ Νωνάκριδος και Χριστοδούλου Παφνούτιος».¹⁰⁵

Οι Ιερομόναχοι και Μοναχοί της Ιεράς Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου, ήσαν οι εξής: «Αναγνώστου Συμεών εκ Σμύρνης μοναχός, Γεωργιάδης Αρσένιος εκ Σόλου μοναχός, Γιαννακόπουλος Φιλόθεος μοναχός, Δημητριάδης Καλλίνικος εκ Νωνάκριδος μοναχός, Δημητριάδης Παφνούτιος μοναχός, Θεοδωρόπουλος Γεώργιος, ιερεύς εκ Συρμπανίου (σημ. Πριόλιθο), Κορύλλιος Νεκτάριος Φιλικός εκ Κορίνθου μοναχός, Κανελλόπουλος Ιωνάς, κατηχητής της Φιλικής Εταιρείας από Χαλκιάνικα μοναχός, Μακρυγιάννης Ιωνάς, εκ Βραχνίου μοναχός, Οικονομίδης Νεόφυτος, εκ Βουρών μοναχός, Οικονόμου Ηλίας, εκ Καρνεσίου Κλειτορίας ιερεύς, Οικονόμου Ιωάννης, εφημέριος Ποταμιάς – Καλαβρύτων, Παπαγεωργίου Καλλίστρατος Προηγούμενος, Παπαγεωργόπουλος Δαμασκηνός εκ Διακοπτού μοναχός, Παπαγιαννακόπουλος Θεοδόσιος εκ Μαγουλιάνων μοναχός, Παπαδόπουλος Προκόπιος εκ Νεμνίτσης μοναχός, Παπαθανασόπουλος Αναγνώστης εκ Κλαπατσούνας, μοναχός, Παπαθανασόπουλος Σπύρος εφημέριος Συρμπανίου – Καλλιφωνίας, Παπαθεοδώρου ή Οικονόμου Γερμανός εκ Σουβάρδου μοναχός, Παπαθεοδώρου εκ Σουδενών μοναχός, Παπαμετζέλος Παγκράτιος, εκ Ποταμιάς μοναχός, Παπανικολόπουλος Ακάκιος μοναχός, Περγλέγκας Συμεών, εκ Βυτινής μοναχός, Περγλέγκας Γερμανός, εκ Κραθίδος, μοναχός, Πετμεζάς Βασίλειος, Οπλαρχηγός εκ Δουδενών, Πετρόπουλος Ιερόθεος, εκ Ζατούνης Φιλικός μοναχός, Ρούβαλης Νεόφυτος, εκ Μεσορρουγίου μοναχός, Σαρδανέλιος Ανδρέας, οπλαρχηγός εκ Κερπίνης, Σιμόπουλος Σαμουήλ, εκ Ρωγών μοναχός. Τορολός Γεράσιμος, εκ Νωνάκριδος κληρικός (Μεγασπηλαιώτης), Φιλήρης Δημήτριος, εκ Σόλου Καλαβρύτων ιερεύς, Χριστοδούλου Παφνούτιος εκ Καρυάς-Κορίνθου, ιερολοχίτης, εκ Δραγατσανίου μοναχός, Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος, Δημήτριος, ιερόπαις ιστορικός».¹⁰⁶

104 Δημητριάδου 2020, 200. Δημητριάδου 2021, 52. Δήμος Καλαβρύτων 2021, 234.

105 Δημητριάδου 2020, 200. Δημητριάδου 2021, 52-53.

106 Δημητριάδου 2020, 200-201. Δημητριάδου 2021, 53.

Η επικρατούσα κατάσταση μετά την Εθνική Παλιγγενεσία

Να αναφέρουμε, πως «Μέ τήν λήξιν τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου καί νικηφόρου πολέμου, ἡ Ἑλλάς ὅλη ἔκειτο εἰς ἐρείπια. Τίποτε σχεδόν δέν εἶχε μείνει ὄρθιον. Οἱ ὀρδές τοῦ ἐχθροῦ καί τά τεχνάσματα τῶν ἀγωνιστῶν μας εἶχαν υποδουλώσει τή Χώρα. Οἱ πληγές τοῦ πολέμου ἦσαν νωπές, χαίνουσες. Καί ἡ Ἐκκλησία μας μέ τά μοναστήρια της, σάν ἡ πιο ὠργανωμένη δύναμις τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, ἔφευγεν ἔκδηλα εἰς τό σῶμα της τά στίγματα τῶν πολλαπλῶν της τραυμάτων καί θυσιῶν. Ὁ τοῦρκος δυνάστης εἶχε κορέσει τήν ἀπαΐσια καί αἰμοβόρα μανίαν του ἐπάνω της. Ὅλο του τό μένος εἶχε ξεσπάσει ἐναντιον τῶν ἐκκλησιῶν καί τῶν μοναστηριῶν. Ἡ Ἐκκλησία, σάν ζωοδότρα δύναμις τοῦ Γένους, εἶχε δεχθῆ ὅλη τήν ὀργή τοῦ κατακτητοῦ. Καί τώρα ὀλοπόρφυρη ἀπό τή χλαμμύδα τοῦ μαρτυρίου της ξεπρόβαλλε μέσα στό λυκαυγές τῆς ἐθνικῆς ἐλεύθερης ζωῆς στεφανωμένη μέ τόν φωτοστέφανον τῆς δόξης, πού ὅλο τό Γένος τῆς ἀναγνώριζε».¹⁰⁷

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ περιώνυμη Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου εγράφη με χρυσά γράμματα εἰς τας δέλτους της ἱστορίας του Ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Γένους.¹⁰⁸ Ἡ πολύκροτη Μάχη του Μεγάλου σπηλαίου ἐρχεται νὰ μας υπενθυμίσει, ἐπίσης, πως ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ξεκίνησε ὡς κατεξοχήν θρησκευτικὸς ἀγώνας. Ἐπειτα, ἔλαβε καὶ τις ἐθνικὲς του διαστάσεις. Ἐπιπλέον, ἡ νικηφόρα Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου περίτρανα ἀπέδειξε, πως ἡ Ελλάδα κατέστη τὸ ὀρμητήριο του Ἑλληνισμοῦ.

Ἄν θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε ἕνα τίτλο γιὰ τὴν ἱστορική Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου, τότε ὁ καταλληλότερος τίτλος θὰ ἦτο ἡ φράση «Μολὼν Λαβέ» που εἰπώθη ἀπὸ τὸ στόμα του Βασιλιά της Σπάρτης Λεωνίδα πρὸς τὸν Πέρση Βασιλιά, ὅταν ὁ τελευταῖος ζήτησε νὰ παραδοθῶν οἱ Λακεδαιμόνιοι, λίγο πρὶν τὴ Μάχη των Θερμοπυλῶν. Ἡ Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου ἔχει νὰ καταδείξει, στὴν πράξη, τὴν φράση που ἀποδίδεται στὸν Οὐίνιστον Τσώρτσιλ, ὅτι «οἱ Ἥρωες πολεμοῦν σαν Ἕλληνες». Ἐτσι, μέσα ἀπὸ τὸ ἱστορικό, τὸ στρατιωτικό, τὸ θρησκευτικό καὶ τὸ ἐκκλησιαστικό πλαίσιο τῆς Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου ἀντιλαμβανόμαστε, πως οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λαϊκοὶ υπῆρξαν οἱ προστάτες καὶ οἱ φωτοδότες του Ἑλληνικοῦ Γένους. Ἄλλωστε, ὁ ἱερός κλήρος καὶ ὁ εὐλογημένος λαός, ὡσάν ἕνα ψυχὴ καὶ ἕνα καρδιά, δίδαξαν καὶ συνεχίζουν νὰ διδάσκουν τὴν ἐνότητα, τὴν ὁμοψυχία καὶ τὴν ὁμοφροσύνη. Ἐὰν ἐνδιατρίψουμε στὴ σπουδαία σημασία τῆς περὶφημης Μάχης του Μεγάλου Σπηλαίου, τότε θὰ διδαχθούμε τις δυνατότητες που ἔχει ἡ Ελλάδα ὅταν τὰ παιδιά της πολιτεύονται καὶ διαβιῶν ἀξία τῆς κλήσεώς των.

107 Παρασκευαΐδης 1971 b, 8-9

108 Γιὰ τὴ Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου, βλέπε: Οικονόμου 1985, 1-121. Γριτσόπουλος 1966, 871-881. Στασινόπουλος 1979 b, 337. Δράκος 1900, 43-52, 69-71, 87-88. Κυπριανός 1956, 397-399. Λάππας 1984, 80-125. Φωτόπουλος 1971, 486-488.

Φρονούμε, ότι «όψέποτε στηθῆ μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἄγνωστου Κληρικοῦ, θά πρέπει παραπλεύρως αὐτοῦ νά ἀνεγερθῆ τοιοῦτο μαρτυροῦν τὰς θυσίας τοῦ Ἑλληνοῦ Ἄγνωστου Μοναχοῦ, προκειμένου οἱ ἐπιγενόμενοι νά διδάσκωνται περὶ τοῦ βαρέος τιμήματος τό ὁποῖον κατεβλήθη διὰ τήν ἀπόλαυσιν τοῦ δώρου τῆς ἐλευθερίας καί νά στρέφουν εὐλαβῶς τήν σκέψιν των πρὸς τούς πρωταγωνιστάς τῆς ἠρωικῆς ἐκείνης ἐθνεγεροσύνης».¹⁰⁹ Ἔτσι, θα διδασκόμαστε, οἱ νεοέλληνες, γιὰ τὴν καταβολή του ἀγῶνα καὶ τῆς θυσίας υπέρ Πίστεως καὶ υπέρ Πατρίδος, πρὸς ἀπόλαυση τοῦ ἀνεκτίμητου δώρου τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας.¹¹⁰

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αθανασιάδης Κ. (1971): «Η Θρησκευτική Ελευθερία εν Ελλάδι κατά τους χρόνους της Επανάστασης του 1821», *Θεολογία* 42, Θεσσαλονίκη.
- Απομνημονεύματα Μ. (1979): έκδ. Μέρμηγκα, Αθήνα.
- Ατέσης Β. (1971): «Εθνομάρτυρες Αρχιερείς της Εκκλησίας της Ελλάδος από του 1821-1869», *Θεολογία* 42, τ. 1, Αθήνα.
- Βακαλόπουλος Απ. (2007): *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)*, τ. Ε', έκδ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη.
- Βαρβαρήγος Ποθ. (2011): «Θρησκεία και θρησκευτική ζωή κατά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας» (Διδακτορική Διατριβή), Α.Π.Θ.
- Βοβολίνης Κ. (2002): *Η Εκκλησία στον Αγώνα της Ελευθερίας 1453-1953*, έκδ. Κέρκυρα, Αθήνα.
- Γεωργαλής Ι., Αρχιμ. (2019): «Η πορεία προς την Επανάσταση του Γένους», *Παύλειος Λόγος* 138, Βέροια.
- Γκιουλέκας Κ. (2020): *Απο την Άλωση ως τις ημέρες μας Η Εκκλησία στους Αγώνες του Έθνους. Άγιοι, Εθνομάρτυρες, Ήρωες*, έκδ. Νάμα, Θεσσαλονίκη.
- Γριτσόπουλος Τ. (1995): «Πως το υπόδουλον Ελληνικόν Έθνος έφθασε στην ένοπλη εξέγερση το 1821», *ανάτυπο*, έκδ. Πανεπιστήμιο Πατρών, Αθήναι.
- Γριτσόπουλος Τ. (1966): «Μεγάλου Σπηλαίου Μονή» *ΘΗΕ* 8. Αθήνα.
- Γριτσόπουλος Τ. (1971): *Η Εκκλησία εις τον Απελευθερωτικόν Αγώνα*, *ανάτυπο εκ του Περιοδικού «Παρνασσός»*, Αθήναι.
- Δημητριάδου Μ. (2020): *Ιερές Μονές το Φωτεινό Μονοπάτι του 1821*, (Διδακτορική Διατριβή), Σαλαμίνα.
- Δημητριάδου Μ. (2021): *Ιερές Μονές του 1821*, τόμ. Α', έκδ. Μέλαθρον Οικουμενικού Ελληνισμού, Αθήνα.
- Δήμος Κ. (2021): *Ιστορικό Επετειακό Λεύκωμα*, με τίτλο: «1821-2021. Καλάβρυτα. Φλόγα Ελευθερίας. 200 Χρόνια Παλιγγενεσίας», έκδ. Γράμματα, Αθήνα.
- Δραγούμης Ν. (1862-1863): «Αποδημήτου Αναμνήσεις», Πανδώρα 13.
- Δράκος Ε. (1900): «Μοναί Ελληνικάί. Το Μέγα Σπήλαιον», *Ιερός Σύνδεσμος* 6.
- Ελληνική Επανάσταση 1821 γιὰ τα 200 Χρόνια, Η νίκη των Ελλήνων (2000): τ. Γ', έκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

109 Παρασκευαΐδης 1971 α, 27.

110 Αθανασιάδης 1971, 150-155.

- Ζαφειρόπουλος Α. (2021): «Γερμανός Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως», στο: *1821-2021 Λεύκωμα Ιστορικής μνήμης και ελληνορθόδοξου προβληματισμού. Ορθοδοξία-Ελλάδα-Ελληνική Επανάσταση 1821*, έκδ. Μέλαθρον Οικουμενικού Ελληνισμού, Αθήνα.
- Ζαφειρόπουλος Α. (2021): «Αμβρόσιος Φραντζής Πρεσβύτερος», στο: *1821-2021 Λεύκωμα Ιστορικής μνήμης και ελληνορθόδοξου προβληματισμού. Ορθοδοξία-Ελλάδα-Ελληνική Επανάσταση 1821*, έκδ. Μέλαθρον Οικουμενικού Ελληνισμού, Αθήνα.
- Ιστορία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και του υιού του Γενναίου Κολοκοτρώνη* (χ.χρ.): έκδ. Βιβλιοπωλείον Μιχ. Σαλιβέρου, Εν Αθήναις.
- Ιστορικό Λ. (2021): 1821-1830. Επετειακή Έκδοση, έκδ. Μαλλιάρης παιδεία. Θεσσαλονίκη.
- Καϊμάκης Β. (2016): *Έριδα «Θεά μας»*, έκδ. Publish Copy City, Θεσσαλονίκη.
- Καπετανόπουλος Κ. (2000): *Γρηγόριος Ε΄. Προδότης ή Ιερο-Εθνομάρτυρας*, έκδ. Ιερά Μητρόπολις Καλαβρύτων & Αιγιαλείας, Αίγιον.
- Καραθανάσης Αθ. (2022): *Μελετήματα για το 1821. Η Επανάσταση στην Μακεδονία, την Θράκη, τα γεγονότα στην Μ. Ασία, την Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο, τα Επτάνησα κ.α.*, έκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη.
- Καργάκος Σαρ. (2021): *Μεγάλες Μορφές και Μεγάλες Στιγμές του '21*, στο: «*Νεότερη Ελληνική Ιστορία*», τ. Β΄, έκδ. Ψυχογιός, Αθήνα.
- Καρύμπαλη-Τσίππστιου Γ. (2021): *Ιδεολογία και Θεσμοί της Ελληνικής Επανάστασης του 1821*, στο: «80Χρονα Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Χθες - Σήμερα - Αύριο», έκδ. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη.
- Κλάγκος Κ. (2010): *Η προσφορά του ιερού κλήρου στον Αγώνα του 1821*, έκδ. Ιερά Μητρόπολις Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Αίγιο.
- Κολοκοτρώνης Θ. Γεν. (1955): *Απομνημονεύματα*, έκδ. Τσουκαλάς, Αθήναι.
- Κυπριανός, Α. (1956): *Πανορθόδοξα Προσκυνήματα. «Η ιστορική Ιερά Μονή της Θεοτόκου του Μεγάλου Σπηλαίου»*, Πάνταινος 48, Αλεξάνδρεια.
- Λάμπας Κ. (1984): «*Τα προσκυνητάρια της μονής του Μεγάλου Σπηλαίου*», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, τ. 1.
- Λέκκος Ευ. (2017): *Η μάχη και η νίκη του Μεγάλου Σπηλαίου*, έκδ. Ιερά Μητρόπολις Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Αίγιο.
- Λιάντας Γρ.-Ζαφειρόπουλος Ανδρ.-Καπρούλιας Απ. (2021): «*Ιωνάς Επίσκοπος Δαμαλών*», στο: *1821-2021 Λεύκωμα Ιστορικής μνήμης και ελληνορθόδοξου προβληματισμού. Ορθοδοξία-Ελλάδα-Ελληνική Επανάσταση 1821*, έκδ. Μέλαθρον Οικουμενικού Ελληνισμού, Αθήνα.
- Μακρυγιάννης Σ. (1983): *Οράματα και θάματα*, Αθήνα.
- Μαμώνης Κ. (1986): «*Ένα Μετόχι του Μ. Σπηλαίου στην Αντιγόνη των Πριγκιπονησών*», Άγιος Γεώργιος Καρύπτης, *Πρακτικά Β΄ Τοπικού Συνεδριου Αχαϊκών Σπουδών (Καλάβρυτα 25-27 Ιουνίου 1983)*, Αθήνα.
- Μαραβελέας Γ. (1983): *Η Επανάσταση του 1821 σε Σαράντα Μονογραφίες*, έκδ. ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα.
- Μερινέλλης Ελ. (2010): *Τα Ελληνόπουλα στους Εθνικούς Αγώνες*, έκδ. Γ΄, έκδ. Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας, Καλάβρυτα.
- Μέρτζος Ν. (2003): «*Το Γένος πριν και μετά το '21*», ανάτυπο, έκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη.
- Μέρτζος Ν. (2010): *Από το 1821 στο 2010. Σταθμοί στρατηγικής καμπής*, έκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη.
- Μιχαηλίδης Ιακ. (2010): *1821 Η Γέννηση ενός Έθνους-Κράτους*, τ. Γ΄, έκδ. Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα.
- Μπεντεβή-Σπυροπούλου Βαν., Χριστόπουλος Μ. (2016): *Η Μυστική Συνέλευση της Βοστίτσας 26-30 Ιανουαρίου 1821*, έκδ. Δήμος Αιγιαλείας, Αίγιο.

- Νικήτας Χρυσ., Αρχιμ. (2003): *Η προσφορά του Ιερού Κλήρου και της Εκκλησίας στον αγώνα του 1821*, έκδ. «Νέα Στοιχειοθετική», Καλαμαριά Θεσσαλονίκης.
- Νούσκας Κ. (1987): *Η πραγματική όψη του 1821*, έκδ. Ο.Χ.Α. «Λυδία», Θεσσαλονίκη. «Η Φιλική Εταιρεία και οι Καλαβρυτινοί Φιλικοί», (1971): Ε.Κ. 3.
- Οικονόμου Ηλ. (2018): *Ο Θεός και το 1821*, έκδ. Σαΐτης, Αθήνα.
- Οικονόμου Κ. (1985): *Κιτορικό η Προσκυνητάριον της Ιεράς και Βασιλικής Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου*, έκδ. Κ. Ράλλη, Αθήνησιν.
- Ορθόδοξη Μ. (2021): «Δαμασκηνός ηγούμενος προς Ιμπραήμ πασά», έκδ. Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου. Πεύκα Θεσσαλονίκης.
- Πάλλης Π. (1971): «Ο ρόλος της Εκκλησίας εις την Εθνεγερσία του 1821», *Θεολογία* 42, τ. 1, Αθήνα.
- Παναγόπουλος Δ. (1971): «Αγία Λαύρα Η Ιερά Μονή Μ. Σπηλαίου. Αι υπηρεσείαι αυτής κατά την Επανάστασιν του 1821 και η ηρωική νικηφόρος αντίστασις της κατά των ορδών του Ιμπραήμ». *Ανάτυπον εκ της Επετηρίδος Καλαβρύτων*, Αθήναι.
- Παπαδημητρίου Κ. (χ.χρ.): *Το '21 στις Πηγές του*, έκδ. Σμυρνωτάκης, Αθήνα.
- Παπαδόπουλος Ν. (1929): *Εκκλησιαστικά σελίδες εκ της Ελληνικής Επανάστασεως*, Αθήναι.
- Παπαδόπουλος Ν. (1972): «Αμβροσίου Φραντζή Βιογραφικά Σελίδαι», *Ε.Κ.* 4.
- Παπαδόπουλος Ν. (1956): εφ. «*Χέλμος*», αρ. 83, Απρίλιος, Αθήναι.
- Παπαρηγόπουλος Κ. (1860): *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, έκδ. Κάκτος, Αθήναι.
- Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος, Αρχιμ. (1971 α): *Η συμβολή των μετά την Άλωση Μονών και Μοναχών εις την Εθνικήν Παλλιγενεσίαν, ανάτυπο*, Αθήναι.
- Παρασκευαΐδης Χ., Μητρ. Δημητριάδος (1971 β): *Ο Μοναχισμός*, έκδ. Η Χρυσοπηγή, Αθήναι.
- Πεντζοπούλου-Βαλαλά Τερ. (1987): *Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης όπως φιλοσόφησε πάνω στον Αγώνα του '21*, ανάτυπο, έκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη.
- Σακελλαρίδης Γ. (2005): *Η Νικηφόρα Μάχη του Μεγάλου Σπηλαίου*, έκδ. Ιερά Μητρόπολις Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Αίγιο.
- Σμυρνωτάκης Γ.-Ροδανάκης Β. (2004): *Ομιλίες Εθνικών & Σχολικών Επετείων*, έκδ. Σμυρνωτάκης, Αθήνα.
- Σπηλιάδης Ν. (1975): *Απομνημονεύματα, (1821-1843)*, τ. Γ', Αθήναι.
- Σπηλιωτόπουλος Επ. (1972): *Τα Πυρομαχικά κατά τον Αγώνα του 1821*, έκδ. Ιωλκός, Αθήναι.
- Στασινόπουλος Χρ. (1979 α): *Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, Α-Δ*, έκδ. Δεδεμάδη, Αθηνά.
- Στασινόπουλος Χρ. (1979 β): *Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, Κ-Μ*, έκδ. Δεδεμάδη, Αθηνά.
- Τσατσιάδης Μιχ. (2015): *Λαμπρές σελίδες δόξης της νεώτερης Ιστορίας της Ελλάδος*, έκδ. Ιερός Ναός Αγίου Σπυρίδωνος Τριανδρίας Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Υφαντής Π. (2002): *Μέγα Σπήλαιο. Ιστορία, Πνευματική και Εθνική Μαρτυρία*, έκδ. Β', έκδ. Ι. Μητρόπολις Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Αθήναι.
- Φίνλεϋ Γ. (2009): *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, τ. Α'*, έκδ. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα.
- Φωτάκου (1955): *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως, τ. Δ, χ.ε.*, Αθήναι.
- Φωτόπουλος Αθ. (1971): «Σημείωσις περί Μεγάλου Σπηλαίου», *Πελοποννησιακά* 8.
- Χατζηφραιμίδης Ειρ., Α. (1995): «Έλληνες κληρικοί κατά την Επανάσταση του 1821», στο: «*Οι θυσίες των Κληρικών της Ελλάδος*», έκδ. Ο.Χ.Α. «Ο Σταυρός», Αθήναι.
- Χολέβας Κ. (2019): «Ο χαρακτήρας της Επανάστασεως του 1821 ήταν Ελληνορθόδοξος και όχι ταξικός», *Παύλειος Λόγος* 138, Βέροια.

Χρήστου Κ. (2019): *Ο Ελληνισμός κατά τις παραμονές της Αλώσεως (1453)*, έκδ. Ε.Μ.Σ., Εθνική Βιβλιοθήκη, αρ. 62, Θεσσαλονίκη.

Χρυσανθάκης Χαρ. (2011): «Η Ελληνική Επανάσταση του 1821: Ένα τέλος και μία αρχή ή... απλώς μια συνέχεια;», *Εκκλησιαστικός Φάρος*, 82, Αλεξάνδρεια.

Χρυσανθακόπουλος Φ. ή Φωτάκος (2003): *Βίοι Πελοποννησιων Ανδρών*, έκδ. Ελεύθερη σκέψη, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Emerson J., Pecchio C., Humphreys W. (1826): *A Picture of Greece in 1825*, τόμ 1, London.

Frazeo C. (1987): *Ορθόδοξος Εκκλησία και Ελληνική Ανεξαρτησία 1821*, έκδ. Δομός, Αθήνα.

A MONK TRIUMPH. THE CASE OF THE INCLUSIVE AND HEROIC BATTLE OF THE GREAT CAVE (JUNE 24, 1827)

Ilias Moglenidis, Ph.D Candidate

Faculty of Theology,
Aristotle University of Thessaloniki,
Library Director and Historical Archive "I.N.R.A"

Summary:

The Battle of the Great Cave rekindled the fire that the Greek Revolution of 1821 had lit in the Holy Monastery Saint Lavra of Kalavryta, and was in danger of being extinguished. It was a very important historical battle, which filled the Greeks with bravery and pride. He kept the torch of Faith and of the Nation lit. The great historic Monastery of the Great Cave had become a powerful bulwark of Orthodoxy. Thus, the Ottoman Egyptian General Ibrahim Pasha wanted to conquer it. The veneration of the Abbot and the Monks of the Great Cave would have a strong negative impact on Orthodoxy and Hellenism. When Ibrahim, arrived in the area of Kalavryta, he wanted to negotiate the surrender of the Monastic Centre. He sent an ultimatum, so that the surrender of the Monastery would be carried out without a fight. Otherwise it would destroy the Monastery. Seeing that the Abbot and the monks were not swayed by the promises and enticements, he launched an attack on the monastery.

The Greeks with the help of General Theodoros Kolokotronis had fortified themselves, taking the appropriate battle positions. The Battle of the Great Cave began at the important, but also strategic, position of «Psilos Stavros». The Ottoman army tried to surround and annihilate the Greeks, preventing the reinforcement of the allied forces. But there, where the liberation struggle seemed to be coming to an end, something remarkable happened. The gate of the Holy Monastery of the Great Cave opened to get out and the Predecessor Gerasimos Torolos and 100 monks came out. Then, at the «Paliabello» position, a deadly horse war began, which lasted 13 hours. Although the Ottoman forces were outnumbered, the monks and the fighters delivered lessons in bravery, leaving 650 Ottomans dead at the front. Thus, they forced the disorderly retreat of Ibrahim's Ottoman troops.

Keywords:

ORTHODOX CHURCH,
HELLENISM,
GREEK REVOLUTION 1821,
GENDER,
SLAVERY,
SECRET SCHOOL,
FRIENDLY SOCIETY,
HOLY MONASTERY OF THE GREAT CAVE,
FORMER GERASIMOS TOROLOS,
MONKS,
THEODOROS KOLOKOTRONIS,
IBRAHIM PASHA.